КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

Масса а мехкашкара пролетареш, вовшахкхета!

шинара, 18 март, 1969 шу № 33 (4670). Мах 2 кап.

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союзан Коммунистически партин Нохч-ГӀалгӀайн обкоман, Нохч-ГӀалгӀайн АССР Лакхахьарчу Советан Министрийн Советан орган.

Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

1923 шера дуьйна арадолу

Т О А Б Е
КЛУБИЙ БОЛХ

В. И. Ленин вина 100 шу дизара ваьккхабалхам хьанар айденна кхаьчна клубийн культура цӀенойн болхлоша. Ленински идейяш, бакъйолчу идейин гаммаша къоарухе пропаганда яр, къоначу тӀехьенна коммунистически кхетам лучу ерригачу формех кхетамца пайда эцар шайн коьртера декхар лерина культпросветучрежденийн болхлоша.

СССР культура Министерство коллеге, «Правда» газета редколлеге, ВЛКСМ ЦК секретариате, СССР Министрийн Советерча радиовещаниен телевиденин пачхьалкхан комитета баьхна сецамагӀа юртахкарча клубийн Школаш Еригсонин переклички хьайлардйи. Из даьа къахьегамхошта моьтте политически культурин эзашин йоаржаре, Сийлаьй-йоккхачу Октябрьски Социалистически революце 50 шу дизара кийчо еча хира Тоальча дикачь опытах шорра пайда эцара, клубийн болх дӀахе тоабара.

Республика культурно-просветительни учрежденеша тӀехьадиччачу керча гӀулакхаш дӀагӀертта къовсам лохттабу, халкъа творчество кегӀайбаьлара дагга йовзийта, хьалха хьтарийн опыта пропаганди ю, кагирхошта коммунистически кхетам бадара дукха хӀама лу.

Царех ю Веденски района Элистанжера культура ЦӀа, Шелковской района Дубевской станице культура ЦӀа, Сунженски района Серноводски клуб, ТӀой-Юртан культура ЦӀа, кхыдерш. Цар пропаганда хоша, общественноста новкъостелца дика вӀаштӀехьбаьккхаб культурно-просветительни болх. В. И. Ленина 100 шу дизара зеташь дукха мероприятеш чекх-йоах. Ильича лоруш дахаршаш дагалераш ю, къаьстта теркам тӀе-хийтаб атеистически пропаганда шерагӀа йоаржаре, художественни самодеятельноста шорра кагьеш кхалнах, кагирхой.

Вай дуккхача клубашка, культура цӀеношка каст-каста хул Советски Эскаре гӀулакх де болхашаш болбеш махъабахараа колхозий, совхозий хьалха латтарашта доттагӀа сайреш, хьуьсташ цӀейш чакхдевал, керла доьзал бера торжественни регистраци ю.

Цхьабакьда, шашта дан гӀуллакх массанахьа а. Цхьаццайолча клубийн культура цӀенойн кулгалхоша кино хьовхача шоай декхар хӀоачакдаьл дацара санна хет. Цу тайпарча клубашкахь болх беш ян художественни самодеятельность, тайп-тайпара кружокаш. Царех я МалгӀабика района СоагӀанчара, Назрани района СурхотӀера, Экажкъонгий-Юртара клубаш, кхыдараш. Масала, кӀира цхьа-шозза кино хьокхар мара кхы цхьаккха культурно-просветительни, политически болх бац СоагӀанчарча клубе. Цхьан хана гӀоръадьна художественни самодеятельность а йолаш дика болх беш яр Долакоара культура ЦӀа. Бакъда, укх тӀехьарча хана гӀулакхаш хувцаденнад. Тесса лелабу цӀен балхлоша художественни самодеятельноста болх, атеистически пропаганда ела, кхоачаташ Ленина 100 шу дизара зеташь чакхъайна еза мероприятеш.

Клубий Школаш Ерригсоюзни переклична дӀайолаеннай укх шера январь бетта, хӀаьта чакхъаргаш хьтӀадаргӀача шера 15-ча апреле. Цу юкъагӀа хӀара клуба болх хьалантара дезе тоабе беза, В. И. Ленин вина 100 шу дизара дика кийчо е еза. Цудухьа дикагӀйолча культурно-просветительни учрежденей балха опыт шерра йоаржаю еза, тӀехьаосочa клубашка хьехьстал де деза.

Переклична еча хоттара хьая йаш ер моттигера кехатйаьллара, радио, телевидени. Рабсельнкорий общественностех новкъостаьлца кӀоарета дӀайоахийта еза клубаш балха дикагӀйола формаш, методаш, дувца деза юрташкара къахьегамхой культурин сайлан вӀаштӀехьбаьккхара опытах. Цунна цхьана хьаькъкха деза культпросветучрежденейта моттигерча партийни советски органаш ху нервъостал.

Переклична еча дукха довкаш а творчески союзаш, культура городской цӀенош, дворецаш, заводаш, лешара заводаш. Цудухьа цар юрташкараа культура учрежденешкара бушанаш тӀоеце деза, шефски новкъостал дала тоале деза.

Юрташкара клубаш массала а хиний [illegible] опыта пропаганда [illegible] болх беш [illegible] тӀаухаташ, кхалнаш художественни самодеятельноста кагъеуваш. Наха юкъе бу массово-политически, культурно-просветительни болх дикхо а тоабар. Переклична йолча хана гӀулакхаш хьовхачабаьккхарашка сенха дӀадахар курбайн культура цӀенойн кулгалхой дехкар да.

Юрташкара культура учрежденей балхлоша къаьстта теркам тӀабахийта беза клубе шеча сага сагӀа а дена а вел кхар хийжара, клубин мероприятеш совершенна а кӀоарета тулкашкаш болаш а хиллайтара. Кинофильмаш хьехачеш хайхарий сайреш араха доалаш дац гӀулакх, культпросветучрежденей болх тоабе дикагӀа вӀаштӀехьларгда, нагахьа санна цар кулгалхоша шоай интеллигенцица — юртбоахама специалистовца, лераш, хьехархошца айха бувсаш лоаттабойя, клубий балха уж шерра кагьеш.

Юрташкарча культпросветучрежденей болх тоабара дукха шефски новкъостал де йиш я городашкарча клубий, культура цӀеной, театрий коллективаш.

Партийни комсомольски организацеша, моттигерча советаша, болхаший кулгалхоша клубаш кхаьчача пособеш, технически средствамца кийчъяраш йоахе е еза. Школаш Ерригсоюзни переклична дика чакхъякха а В. И. Ленина юбилей дикача совгӀаташца махъабаха а декхарийла ба клубийн культура цӀенойн балхлой.

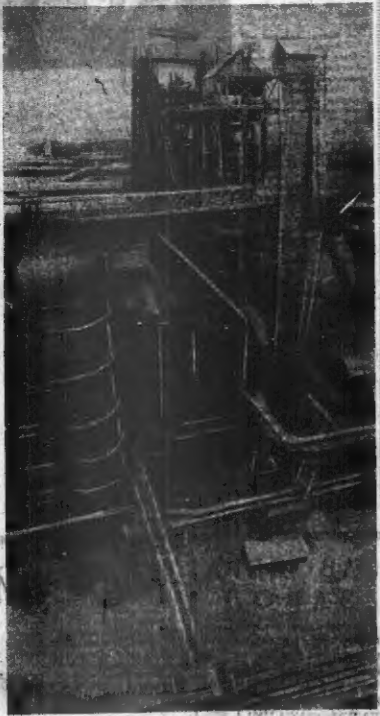

Вологодски область. Болх бе йолалайта бийтъаш я Череповецки металлургически завода № 4 йола домни пешк. Гаьна яц цура че 2700 кубически метр йолча ГӀалакате йохкача домна эттара хьалхара чой араккхоргдола яй.

СУРТА ТӀА: керда домна-ГӀаламат.
О. Пороховщиков сурт.
ТАСС фотохроника.

БАРТИ ЦХЬОАГӀОИ ЙОЛАШ ЧАКХДАЬЛАР ХОРЖАМАШ

ТуйӀрайна 6 сахьат долалуча Грозненски Октябрьски района № 5 йолча хоржамий участке баьхнар эттара хьалхара хархархой. Уж дахьаьла буьйнаш лоацца къаьхьл ди участкан хоржамий комиссе председатела Костенко Алексей Дмитриевича.

Эттара хьалха хоржамашка дахъа лоацача № 1 йолча стоялье баьхлете О. Дмитриковс аьнар: «Тахан аз кхаж тосс шинар дукха. Дег тӀара къоабалгӀа аз вай Коммунистически партеи Советски правительствон шинара политикар».

Цунта къаьмлаш дир къахьегамаш тӀехьои ветеранаш ... Шевцова, Салкина. В. И. Ленина 100 шу дузача денна дика совгӀаташ шоайдара тӀехьайхар цар хархархой.

12 сахьат доаллаш Октябрьски райсоветеи Грозненски горсоветеи харжа белгалбаьча депутаталла кандидаташта тӀехьа кхаж тесса баьнар хархархой.

Н. К. Крупская ЦӀерагӀча культура Дворецан художественни самодеятельноста коллектива декла концерт оттадир царна хьалхашка.

Лакхача организадзионни политически боарамце чакхдаьлар моттигерча органашашта даь хоржамаш.

СамаргӀйнатьа, мехка массанахьа санна, политически къахьегамаш тӀехьар айденнача хьалашка республика къахьегамхоша кхаж тессар шоай тоамагӀболча къегамтеи мехкараштеи тӀехьа. Доккха цӀей хилар советски ГӀалаш моттигерча органаша дьача хоржамех. Тахан оаха иша чок царех дьаца хоамаш.

ГӀулайна са таисаьтьа Грозненча № 34 йолча хоржами участке гӀулакх бар хархархой. Масса а дог гӀоаданна за. Из кхетадеш да, хӀана ьлча тахан шар кхаж тосс шанара, ирзе, шоай вахар хӀу хоатгӀа хилара дукха. Гаьнна дӀахоз окача оркестра лаъ. Хоха кийчъяь а хоржамий пункт.

№ 34 йолча хоржамий участкен комиссе председатела нош. Кузнецов Валентин Николаевича дӀайхача денца даьхьала буйц гулбенараш, уж тӀахьех хальтья тоамагӀболча къонгамтеи мехкараштеи тӀехьа кхаж тесса.

ЦаӀ моллагӀча тӀехьа хоржама комиссон яхача юкъала тӀаух гулбенараш. Хоржамна урна тӀа тӀа[illegible] маркхоча Арсунакаев Хусена (лакхалкачча гуран тӀа [illegible] чувтосаш вай) аьлар:

— Хьан оттара, хьалха кхаж тоссаш ва са. Дукха хала дагиш дег гӀоадаьнгаха шнита йоа... баьве аларат. Цудухьа дег тӀара бархал да аз Коммунистически партеи Советски правительства.

Дег тоаддеша кьамаьа ду персональни пенсионера Дугаев Хьушад. Цо аьлар:

— Вай мехка хоржамаш денна дийнахь доккха цӀай хул. Къаьстта белгала да тахарара хоржамаш, уж чакхдеш вай В. И. Ленина 100 шу дузача денна йоагтгӀа кийчо лер хьанар айденнача хьалашка. Укх доархӀанерча дийнатьа ца къаьнацца коммунисташ, шо массава тӀахьех шу дазача денне вай доагтгӀа ваккьадахара кхы а дикагӀа къахьеге, Сийлахь йоккхача баьччо гӀулакха даьи тешаме хилар.

Цитта дег тоаденчи лоацца къамаьлаш дир автотранспортни конторан шофера Мальсагов Ахьмад, консервни заводерча гӀуллакхерча саг Ахмадов Вахаъ, лакхела хьехархочо Амирханова Хайшата.

Хархархошта хьайхашка дакъна концерт оттадир моттигерча школа художественни самодеятельноста дакъа лоацаройа.

* * *

Политически къахьегамаш хьанар айденнача хьалашка чакхдаьлар Назрани районе моттигерча советашкара хоржамаш. Ерригача хархархоша цхьа бар а бе кхаж тессар Назрани райсоветеи юртий советашкеи харжа оттабаьча депутаталла кандидаташта тӀехьа. 12 сахьат доалаш шоай граждани декхар хоачашдир района къахьегамхоша. Къаьстта дика чакхдаьлар хоржамаш ГӀазий-Юртарча, Назрань-Кертерча хоржамий пунктанайа. ТуйӀрайна шийтта сахьат доалаш кхаж тосса баьнна хархархой. Лакхача организационни политически боарамце чакхдаьлар моттигерча органашкара хоржамаш.

* * *

Геттара ГӀурреха гулбелар самардийнахьа МалгӀабикерча № 8 йолча участке хархархой. Дегаш гӀоаданна бар уж. 5 минут эшаш пхи сахьат долаш шорра дӀавахийтар вайнах [illegible] хоржамий участок чу. Ийхана «Железнодорожника» клуб. Хоржама комиссе председатель хилла Х. А. Горсов хьалхайхихьт хоржамаш дӀадоладеннилта.

Хьалхара кхаж тессачарна ба эттара хьалха хоржамаш ду 18 шу даьнна Хизаров Ильяс, Таберхойн Люба, 70 шу доь пенсионер, округной комиссе председатель Лемешков Иван Устинович, кхоберий.

— Дукха тӀемаш йаргадайнад сона, сай хана, дукха зенаш даьд цар ийха. Тахан баркйтта шу дизачарна, дерригача вай халкъа кхы тӀемаш Іааат бӀарта ца хийтора тесс аз тахханара сай кхаж, — аьнар Иван Устинович.

ТуйӀрайна 11 сахьат доалаш дуккхагӀйолча хархархой баьнна бар кхаж тесса.

Г. ЛАВРОВ.

* * *

Дукха нах гулбеннабар 16 марта Советски района Хилкиловерча агитпункте. Хоза кийчъяьча участке шоаш моттигерча советашка депутаталла харжа белгалбаьча нахъ тӀехь кхаж тасса баьхкабар уж.

Урна чу эттара хьалха бюллетень Іочутессар юрта эттара воккхагӀа волча, 1873 шера вина П. Каурнуклиева. Воккхача бӀаьшина ладийгӀар гулбеналча хӀоржарахоша воккхача саго дийча къамаьлага.

— Со къона волча хана кхаж тосса яхар, вух хецар, — аьлар цо. — Къеча саги хьайхала йоацар юрта. Воккхача тӀерада доал дераша къеча нахага хьатта дош хӀама дацар. Укх чу гулбеннараш тӀа дукхагӀчарна ца дувцарах мара, хьу. Бакъда, бӀаргадайначол из кицатерлиш.

Воккхала партеи аьлдаь нана Советски ГӀалаш. Паччахьлакхой эттара бекдаткхамесгӀа, йола айгаш — депутатий Советаш муггӀарона налах латт.

Эттара хьалха кхаж тесса 1951 шера вина Х. Кайхарова.

— Хьан вац воа Каурнуклиев —аьлар цо ше бюллетень Іочутессаллехьа. — Укх дуьнен тӀа кхьан капиталистически мехка мий миссел бокъо йоацаш цхьа къам дац. Дукхача паччахьалкхенашка фирла а... юкъе дӀакъа дацаш йолча бац кхаьйнак. Вай а из бокъо. Цох бакхал оха деза вай хьамсарча Коммунистически партеиа.

Дийнахь сарренца кхаж тесса нах а йолаш сайцейлаш ю шорта агитпункте. Моттигерча кадошна самодеятельни артисташа дукха концерт оттадир хархархошта. ВӀаштӀехьъайолаш чакхдаьлар хоржамаш.

У. МЕЖИДОВ.

Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме Нохч-ГӀалгӀай АССР-е гӀолла къахьегамхой депутатий районни, городской, юртий, поселковни Советашка хиннача хоржамех йола йиззе лаьнеш хьайцай къахьегамхой депутатий районни, городской Советий исполнительни комитеташкара.

Депутаташ харжаб республикански подчинени 12 районий, город Грозненча 4 районни, 3 городской, хӀаьта районни подчинени 2 городской, 165 юртийн 3 поселкови къахьегамхой депутатий Советашка.

1969 ШЕРА 16 МАРТА НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ АССР-е ГӀОЛЛА КЪАХЬЕГАМХОЙ ДЕПУТАТИЙ РАЙОННИ, ГОРОДСКОЙ, ЮРТИЙ, ПОСЕЛКОВНИ СОВЕТАШКА ХИННАЧА ХОРЖАМИЙ ИТОГЕХ ЙОЛА
Х О А М

Хоржамаш дечу кхаж тоссача дакъа лаьцар: районни Советашка 276491 харжархочо, вешта берригача харжархоех 100 процент, республикански подчиненерча городской Советашка 267086 харжархочо, вешта 99,96 процент, районни подчиненерча городской Советашка 214804 харжархочо, вешта — 100 процент, город Грозне районни Советашка 214804 харжархочо, вешта 99,98 процент, юртий Советашка 277424 харжархочо, вешта 100 процент, поселкови Советашка 10824 харжархочо, вешта — 100 процент.

Депутаталла болча кандидаташта тӀехьа кхаж тессаб: районни Советашка 275900 харжархочо, вешта берригача харжархоех 99,79 процент болчар, духьала 594-ме, вешта — 0,21 процент, республикански подчиненерча городской Советашка 264871 харжархочо, вешта берригех а 99,16 процент болчар, духьала 2197-ме, е 0,82 процент, районни подчиненерча городской Советашка 12047 харжархочо, е 99,74 процент болчар, духьала 31-ме, е 0,26 процент болчар, город Грозне районни Советашка 213034 харжархочо, е 99,18 процент болчар, духьала — 1770-ме е 0,82 процент болчар. Юртий Советашка 276880 харжархочо, е 99,80 процент болчар, духьала — 544-ме е 0,20 процент болчар, поселкови Советашка 10777 харжархочо, е 99,5 процент болчар, духьала 47-ме е 0,43 процент болчар.

Метаргдоацаш лоархӀаш бюллетень хилаза. Цу тайпара, цхьа кӀеззига мара боацараш хӀабаьча, берригача харжархоша хьанаре дакъа лаьцар хоржамашка, цхьабарт а болаш кхаж тессар коммунистий а парте боацарий хальха блока кандидаташта тӀехьа.

Нохч-ГӀалгӀай АССР моттигашкарча Советашка берриге а хоржаб 8904 саг. Депутаташта юкъе 4030 кхалсаг, е берригех а 45,14 процент. КПСС членаш а членалла кандидаташ а 3709 саг е 41,66 процент, парте боацараш 5195 саг е 58,35 процент, производстверра йолхлой 3691 саг е вешта 41,45 процент, колхозхой 1939 саг, е 21,77 процент.

Шалински района Алдеровски юрта Совета хоржамий округе гӀолла депутаталла хоржача нахьан кандидата кхаж тессарех дукхагӀбараш тӀехьа ца хилар бахьан долаш из депутаталла ца хоржаш висан. Цу хоржамий округе гӀолла, «Нохч-ГӀалгӀай АССР районнийи, городскойи, поселковни, аульнии, станични, юртийи Советашка къахьегамхой депутаташ хоржара йолча Положенега» хьежжа кхы керда хоржамаш хургда.

НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМ.

КПСС обкомо, республика Министрий Совето белгалдоаккх, хӀара шера ирригационни мелиоративни гӀирсаш хьалдарга пачхьалкхаа а колхозийи совхозийи шоай доалахьара а дукхха средствий дӀеухийташ хилар. Цхьабакьда, хий дехкара чотах аланъюдаш йола ерриге продукци хӀанз а лоалама яц. Дукха а дуккхагӀа йолча колхозашкеи совхозашкеи хий дехкача лаьттех пайде во эц. Йоал во ду церна, цар тӀара боала хьувкъам лоха ба, продукци кхоарга дӀабода мах лакха ба. Республика бӀарчча хьанйача 1966 шера хий дилача лаьттшкара даьнна алат цхьан гектара тӀара лаьрхӀача деррига а 23,5, баьцадаараш — 121, кортолаш — 100 центнер мара хилаза. ХӀара гектара тӀара дазьнна гурехьа дуа кӀа Шелковской района «Червленский» колхозе 15,5 центнер, Наурски района «Россия» яхача колхозе — 17 центнер, Надтеречни района «Озерный» совхозе 16,7 центнер хилар. Колхозашкарчеи госхозашкарчеи хий дехкача лаьттах 1966 шера вӀалла хий дилладаш 22 процент долча лаьттешка, лаьттах тӀоахал чуйолийташ хий дилла 16 процента вегетационни хий дилла 72 процента мара дац. Вегетации йолча хана 40 процент долча лаьтташка шозза диллад хий, 17 процент долча лаьттанка кхозза а кхы дукхагӀа а мара дилладац.

Хий ца дулаш къаьстта дукха лаьттаи дисад «Дружба» яхача совхозе — 32 процент, «Гехинский» совхозе — 46 процент, «Джалка» — 47 процент, «Южный» — 45, Мичурина цӀерагӀча — 51 процент, «Горец» яхача — 88 процент, «Красноармейский» совхозе — 79 процент. Грозненски района Ленина цӀерагӀча колхозе — 35 процент, Гудермесски района «Кавказ» яхача колхозе — 41 процент, Шелковской района «Червленский» колхозе — 31 процент. Надтеречни района совхозашкарча хӀаьнарча хий тайпарча дӀакъайлача хий дехкача сетах 1965 шера пайда ийна 52 процент мара яц, 1967 шера — 23 процент, 1968 шера — 52 процент.

КПСС ОБКОМЕИ РЕСПУБЛИКА МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ
ХИЙ ДЕХКАЧА КХАШКАРА—ЛАКХА ХЬУВКЪАМ
Республика колхозашкеи совхозашкеи хий дехкача лаьттаех пайда дикагӀа эцара де дезарий хьакъехьа

Дуккхача колхозашкеи совхозашкеи хий декха лаьтташ массаза а хий дехкаргдолаш болча нахага бӀаьххача хана леладе дӀателаш, удобренеш кӀеззига еш, севооборотий кхашка хувцаш культураш дӀаюалга, хий дехкара хавиш боарамаш телхаду, балхаш вӀеня а дика а дац, байсанна хий дехкаш кхашка, хий декха сеть, гидротехнически гӀирсаш шоай ханнахьа тоадац, пайда во эц хий дехкача техниках, кӀезига юкъенхуь хий дехкара прогрессивни способаш, хий дехкача болхлой къахьегама оасарле лакхъергйола хьалаш вӀаштӀехьдихац.

Хий дехкача лаьттаех пайда эцара дакьйора цу тайпара гӀулакхаш партийни, советски органаший, колхозийи совхозийи дукхача кулгалхошеи специалистийеи хӀатея кхьча юртбоахама культурайн хий декхигга тоадара, лакха хьувкъам кхебарах йола керттера фактор из хиларах гара, мах ца бар баьхан долаш да аьлна хет КПСС обкомаи Министрий Советая. Хий декхигга вӀаштӀехьбаьккхарех чакхдаккхарех дакъе шоаш во болх бера бехказа буха цхьабола КПСС райкомий секретараш, юрта боахама производственни управленей начальникаш, доаязаш юхерча районий боахамий кулгалхойн специалисташи, йоачаш кхоачамболлаш хиннай ях. цу районий хьалха даттача боахамашка хий дехкача лаьтташка ра дуккхаал хан-хеннахьа хий декхар бахаш долаш лакха хьувкъам кхебешехьа а.

• Юртбоахама, мелиорацеи хий боахамей министерствашта, «Грознмо» объединене, «Скотооткорма» тресто доагӀар диза хьадехаш хий дехкача лаьттаех пайда дикагӀа эца безаш, цар беркат лакхде дезаш болча боахамий кулгалхошкара. Грозненски опытно-мелиоративни станце Іалаш + тохкама болх эзаде бу мелиораци хий декхарен дайъе, колхозашкеи совхозашкеи новкъостал кӀеззига ду хий дехкача лаьттанки хьувкъам лакхбера практически декхариш кхоачашара.

«Югнгипроводхоз» яхача Ростовски проектни института Нохч-ГӀалгӀай экспедицие ГӀалашдаш республике хий декха системаш хьалъяри керда реконструкци яран шоай хаддакха а дика а проекташ уттаелга.

Хий дехкача лаьттаех пайда эцаргга евлалгара деза тоадар а цар тӀа йлатен кхьча юртбоахама культурайн лакха хьувкъам кхебар а духьа КПСС обкома бюроси Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Советси юртбоахама министерство, мелиорацеи хий боахамей министерство, «Грознвио» объединене, «Скотооткорма» трест, консервни промышленноста трест, «Чечингушводстрой» гӀишлошъяра управлени, дӀахоха лела Нохч-ГӀалгӀай мехколомна, КПСС горкомашка райкомашка, горисполкомашкеи, юртбоахама районий производственни управленешкеи, колхозашкеи совхозашкеи [illegible] декхар [illegible].

Итт дезахьалла хӀара колхоз, совхозе, райопе, хий дехкача лаьттех пайда эцара гӀулакхашка хьажа, гучадаьнна кхоачамбоацараш дӀахахара, хий дехкача лаьттай беркат лакх а даь 1969—1970 шерашка хий дехкача лаьттай хӀара гектана тӀара гуракха дуьнь алатий культурай 32—35 центнерал, хьаьжкӀаш 45—50 центнерал, дуга — 40 центнерал, шекара свекла 300—350 центнерал, баьцадаарий 200—220 центнерал кӀезигагӀа боацаш хьувкъам баккхара хьалха гӀулакхаш чакхдаха хийчае а чакхдаха а.

1969 шера 98,3 эзар гектара тӀа хий хецнехьен дикех хий дулалга, 2 эзар гектар долча лаьтташка хий декхара капитальни планировка елга, 36 эзар гектар долча кхашча нахъташ дӀаделехьа еш йола планировка елга, 1,8 эзар гектар долча кхашкара мелиоративни хьалаш тоаделга, 1,0 эзар гектар лаьттана йоккъаелга, 4,6 эзар гектар долча лаьтта хий декха керда системаш хьалъелга ГӀалашде;

укх шера 25 мартага кхачалехьа хий дехкача лаьтташка юртбоахама культураш дӀаера структура нийс а яь, гурахьа дув кӀа, хьажкӀаш, шекара свекла, баьцдаарий культураш, дивара сана йола хий дехкача лаьтташка хьанар [illegible] культураш керттерча дакъе дӀас. Хий дехкача деррига лаьттанка, массаза а яхача шера хий хьувкъам кхебейта [illegible] колхозашкеи совхозашкеи хьоаза а болх бу хий декха лаьтташ леладу специализированни звенош дӀахьалгӀоахьа, лаьттай участкаш йоаьхкача хана лелае царга дӀахьала;

лоацача хана ехкача курсашкеи семинарашкеи мел эша хий декха болхлой Іомабе, хӀара звенона хий дехкача хана юртбоахама культураш кхеира технологически карта хьанйта; хий декха инвентарь, дӀа-оха кхухьача дӀауттаюн транзитлан шиткаш, сифонаш, хий ухийта трубкаш аракьара тӀакхахьа а боахамашка кийчъе а, хӀаьта уж еронгача звеньешта мел эша хилийта а;

укх шера цхьоалагӀа апрель тӀакхачалехьа боахамашта кхьерей боахамашта чукьерей хий декха системаш а гидротехнически гӀирсаш а тоадаь даха;

1969 шера бӀаьстен юхье культураш а ихьа дӀайийча дуккхача мерашка тӀашлаа баьцаш а дӀаювргйолча 30 эзар гектара тӀеи 1970 шера чуьна даьккхача гурахьа дув ялташ дӀаювргйолча 20 эзар гектара тӀеи хий лаьттах тӀоадал чуйолийташ дилла (районашка). Деррига хий дехкача лаьтташка 2—3-зза кӀезигагӀа доацаш вегетационни хий дуллалга Іалаша, лаьттанцара тӀоашал боаьоша меллай а дӀайийча хӀамашта эша тӀоадал меллай а хьожаш. Хий дехкарен дӀайийча кӀеништа хий диллачул тӀехьагӀа обработка яра агротехника телхаеш йола нах чӀоагӀа бехктоккхаме озар.

Хий дехкара голашетта йола прогрессивни способаш юкъейхьар [illegible] йолча 25 эзар гектар йолча лаьтта хий тоха, дӀаьхача хорашка гӀолла 25 эзар гектара тӀа, доккъош даьча лаьтташка 17 эзар гектара тӀа хий дилла (районашка);

хий дехкача хӀара гектара 10 центнерал кӀезигагӀа йоацаш минеральни удобренеш товсар кхоачаллде, хьалхарча агӀана физ болча технически культурашта а товсаш;

сентарашта юхера баьцаш дӀахкара къаьстта теркам тӀабохийташ кхашкара оасара баьцаш дӀаяхара хоадамболлаш къовсам боаржабе;

догӀаи хьесаие хий деттара установкаех, насосех, станцех бизза пайда эцара гӀулакх тоадара, мел эша мераш кхорачагӀе, вӀаштагӀыехка агрегаташ къестаяра тракторашка кхьча балхашка хьежъелга ца эшайтара мел эшар де;

хий дехкача лаьтташ тӀа юртбоахама культура лакха хьувкъам кхебарах йола материальни безам совбоалха мераш укх шера 1-гӀа апрель тӀакхачале оттаь хӀара поизвальни дӀайовзийта;

лакхарчеи юкъерчеи дешара заведенешка гидротехникий специалисташи профтехобразовани управлене училищашка механизаторашки кийчбара 1971—1975 шерашка кадраш кийчъяр перспективни 1969—1970 шерашкеи йолча планаш тӀа белгалде.

Нийса, лакхе эффективноста йолаш хий дехкача лаьттаех пайда эцара, [illegible] хьалхара планаш кхоачашъяра бехктоккхач [illegible] Нохч-ГӀалгӀай АССР юртбоахама министра Г. Н. Илюхина, мелиорацеи хий боахамей министра нош. Б. Д. Давыдова.

«Сельхозтехника» республикански объединени декхарийла йойла:

хий деттачеи лаьтта оадкачеи машинашта текущи ремонт яра эшача запасной оатхалрашта, хӀаьта ишта хий дехкача эшача инвентара, йолийталшинкашта дезача бархкашта колхозашкеи, совхозашкеи ва заявкаш кхоачашъяра мел эшар де;

1969 шера хьалхарча ах шера шоай предприятешка колхозашкеи совхозашкеи хий деттачеи лаьтта захарахи машинашта ремонт елга вӀаштӀехьдаккха;

укх шера 1-гӀа апрель тӀакхоачаш республикехьа хьалашкя хий дехкача лаьтташ тӀа кертера юртбоахама культураш кхеира йола рекомендацеш кийчъяь кепа тоха деккарийла йойла юртбоахама министерствай Грозненски опытно-мелиоративни станции.

Хий дехкача лаьтташ тӀа юртбоахама культураш кхеира хьайча дикагӀа опыт шорра йоаржае декхарийла йойла республикански районни газетий редакцеш, радиовещанеи телевидени комитет.

ПАРТИЙНИ ДАХАР

КОММУНИСТАША ХЬОККХАМ ТЕЛ

Укх шарахь шера хьалхарчу денойкха В. И. Ленин вина 100 шу дузуча денна доьзна кийча хуьлуш социалистическа декхарш тlелоцуш тха колхозхоша. Уж кхочушдарна колхозан партийни организацин тlехь лаьцна. Хlора коммунисто шен тlелаьцнарг декхар кхочушдо. Кхетадеш дар социалистически декхарш тlелоцуш — ах гlуллакх мара дацара. Вертепредо уж кхочушхилийтархьама бертара колхозхой тlетакха хьовсу.

Хlаьта из тешам чlогlагlар хlора коммунисто шайгара хьокхам бола безаш вар.

Цулухьа шеш партийни собранин гулбелар коммунисташ. Цига хьайкор кхаш а хьайбаш а лелорераш, механизаторш. Цига цlенхаштта хьалхаш хилар, тlайнцар коммунистий авангардин лоархlам лакхбара решенеш.

Тlаьйцача цу решенешка хьежна партбюро колхоза правленега могадир производства цхьайолча участкий гlуллакх дика доцу а шеш профессии еза а коммунисташ бехкьйтинга.

Шурий-товарни фермана корте оттаьйр партбюро член коммунист Алханов Нурадин; хlаьта жа лелаечу фермана кулгалле оттанир хьона коммунист П. Р. Бородин. Комплексни бригадашта корте оттар йоккха опыт йола коммунисташ Я. Хунарикова А. Фальков. Хьажхlам кхочу зеделий кулгалхой бир коммунистех Хасанов Iабдурахьманцин Хасамбек Мамитахь. Цхьабосhа, из а хьачам болаш даккар. Шелагlа лоархlам болаш даха ткоча хьалхашка хьа хаалагlа декхар а. Цхьабосhа эсарло лакхъяра дала дагадовла гlулайх дар колхозхошка берда техники караерзийтар, лакха хьуналь кхеба, кхьедовла лоьрхlаме гlуллакхам кхачаре уж Iомабар. Цудухьа колхозо правленепа цхьана партийни организаце боккха тергам тlебахийтар колхозхой дешар тlеихьдаккхара дешашта. Механизаторий, хьайбаш лелаеррий, хий декхарий хадреш кийчъяра курсаш хьайийлар. Цига заштеш еш бар коммунисташ М. Демченко, М. Чочаев, В. Сухомой, кхьбала специалисташ.

Хlинз а уж занятеш йолаш а. Уж чаккйоалаш колхозхоша зачеташ дlалургьа, хlаьта уж телашца дlаешначарна производстве шар лоаца дакъа тlерлах а деш кlераш тергьа: 1-гlча а II-гlча класса мастер-хьайбаш леладер, хlаьта кхаш лелаерашта лаккарlа агlии хьожадергда. Цу дерриге ноккьостьа дергда производстве дегlайоалаеча колхозхошка хьинаргlа дикьа лацийта, тlайнца социалистически декхараш кхочашде.

Тха колхоза партийни собрани хиначул тlехьагlа дах буьтт баьннаб. Фуд цу хилах тхона карагlдайннр а хьахинир а. Цу решенеша тешам бахийтар бахьан долаш дика телашц дакхад колхозхоша. Цhaчахьехкьента шура йохкара цхьалагlча квартала план кlанзлехьа 104 процент кхочантаьый, фуан дохкара план — 137 процент, дулх деккаш — 137 процент, дулх доккара — 81 процент. Укх шера Iаьа хьалац хала хинадале а хlора беттача Iаттагара 402 килограмм шура лыккхай, планах 395 кlилограмм ляхха кхачъ. Дукха за а юртбахааа техникана ремонт яь, фу кийцдаь, кхаьпа удобренеш тlаьза.

Башха-дика гlуллакхаш карагlдьаьнад эттара хьалха бодаяна коммунисташта М. Толстикова, В. Гришина, А. Хасанова. Буранам йолаш Iалзаьнте хала за эттача хана дийнахь а буьс а салайр фуд на хеш кхьалийтар цар Iай на хетаргдолчу вентилашка дакъхар тlаузаш.

Карагlдаьннарий кхетам ед, оьзла дика кхетаду тхоашта хьахашка латта декхараш.

Хlанз мехка массанахьа санна, моттигерча советашна харжа оттобаьча депутатий кандидаташца хаьржархой вlашагlбеттабалар чаккдоалаш латт тха колхозе. Шеш кандидатанта харжархоша хаалаш теа станица тоаяра хьахьеьлъа — наха бытовой гlуллакх ду комбинат хьеелла, хиш провод йилла, станицерча каькъашта, тротуарашта асфальт йилла. Тхо тешаш да хургболча депутаташа уж наказаш сайллеца кхочашдергдарах.

М. РЕШЕТЕЙ,
Маурани райоша «Цlо байракх» олуча колхоза партор-[illegible]

ЛЕНИНСКИ ТЕОРЕТИЧЕСКИ ТlЕХЬАЛЕ IОМАЯРА

В. И. Ленина хьинлен сийна шерра социалистически яхь ьаржай Сунженски районе. Экономикен культурен дегlайоалаяра ихан хаххал тьалла кхочачанаяра къахьегамхой сарлагlбахарпа партийни организацешна пахадаш пропаганда а ленински теоретически тlехьаленна. Къаьетта терхам тlабохийт марксистско-ленински хьехама лоархlам къахьегамхоша дlабовшйтара. Ленински теоретически тlехьале Iомаяра наьха боккха безам хилар теркал а деш, масала, XX партсъезда цlерагlча колхоза партконо болаш массайолча участнашка вlашагlъехкай ленински халкъа школаш. Цига колхозхоша Iомаю В. И. Ленина биографи, цо хьабена сийлахь-боккха къахьегама ник, цо даь васеташ. Колхоза вlомагlъяккхача 23 школе доша вагlа 599 саг.

Укх денойкха парте райкома бюрос дика лаьрхlар цу колхоза партконна инициатива, хlаьта района цхьаьнацарча партийни организацешта могадир массайолча производственни участнашка, къахьегамна коллективашка ленински халкъа школаш вlашагlйохкар. Цу школашка пропагандисташа хила беза дика дийша а теоретически кийча йола а нах. Лоархlаме да берриге пропагандисташ дешаре литературапо Iалашбар, цар геннал лакхъара пахадаш теркам тlаахийтар.

П. АРТЕМЕНКО,
парте Сунженски райкома пропаганди агитацеи отдела заведующе заместитель.

УФЕРА IИЛМАН ГОРОДОК

Город Уфама, Советски Башкире столицана юкъе, СССР Iилмай Академе Башкирски филиала йоккха лаборатори корпус хьалъе йолаьй. «Башнефтепроект» яхача моттигерча институтта специалисташа проект а оттадь хьалъеш йола из зданин — 70 гектар моттиг чулоацаш хургйолча Iилман городока «айтара хьалхара чlагарг». Из хьалъь ягьа пхе-ворхl шера.

СССР Iилмай Академе Башкирски филиал 1951 шера вlашагlъеллай.

Хlанз Башкирски филиала юкъайоагlаш йиъ институт я — истории, мотти, литературан, биологе, органически химе, горно-геологически — ши отдел а я — экономически тоххамий, биохимен цитохимен. 1969 шера хьаелларгьа физикан математикан ххы цхьаькха отдел а. СССР. Iилмай Академе Башкирски филиале хlанз къахьегаш цхьа эзари цхьа бlаьи гаргга саг ва. Царна юкъе Казахски ССР Iилмай Академе ши академик, вурийтта зехтор. Iилмай 130 кандидат.

Къоначa академически центра Iилмахой Башкирски автономии республика халкъа боалам дегlабоалабара боккхача лоархlама йола проблемаш къестаеш ба. Бердача мехкаьтта химически процессий Iилман ларда кийчъера йоцккий перспективаш хьаелларгьа СССР-е йоккхагlа йолча башкирски мехкашта химически промстрона тьалхашка. Кемпледски геологически тоххамашка ноттосташ дергда хlайа а хьаелламза йола Къулбеьнарча Урала Iилма гальам халкъа боахамта оттас. Цул совгlа, башкирски Iилмахоша кийчъю юрта боахама продуктивность лакхъергйола Iилман барзаш, ирая халкъа боахам комплексно дегlахдуалара принципаш. Лоархlаме балхаш дlадоладьд Башкире историх, археологех, этнографех лаьца.

Хьалъеш латта лабораторни корпус — пайда эцаргбаьд оргагга моттиг итт эзар квадратни метр а йолаш, бетонахи кхазахиль помещени. Цу чу хургьа экономика институт, вычислительни центр, редакционно-издательски отдел, филиала президиум, ах миллион тони чу а йолаш Iилман фундаментальни библиотека, ккh бlаь сага моттиг йола конференц зал, лабораторени.

Йоалаха хьалъергья азотно-кислородни станции ботанически беша оранжереи. 1975 шерале хьалъь ергья биологи горногеологически институттий корпусаш, опытни установкий корпусаш, кхьйола Iилмани экспериментальни зданеш, хlаьта йитта спортивни комплекс а.

Анатолий ПРАЗДНИКОВ,
АПН корреспондент.

Тоалуш латт Уфа—Башкирски Автономии Советски Социалистически Республика столица.
СУРТА ТlА: Комсомольски майдан тlа Ленина дегlача памятника хьакхашка.
Б. Кашмищера сурт.
ТАСС фотохроника.

Ленинни нахьа дегашка ба

ФУ ДАГАДОХИЙТ ЛЕНИНА АВТОГРАФО

Нью-Йорк. ТАСС [illegible]

— Хьажа, укхаьгга.

Пoртрета кlел шерра ленински почеркаца дегlаязде моттала яздаь дар: «Американски интернационалиста дика лаам дар шоана лоалл. Ленин, 1918 шера 2 август».

— Хьега кхадьдий из?
— Хадьд.

[illegible]

— Сo дуьнеш а хилаш СССРе, — болхадайнна навтро-коймаш интернационалисти, — [illegible]

[illegible] кхоана хана уттар правительстве кера йетта Керенский волча вахар американски христианни хьама вийна эрсий сайташ культурно-санойIlагlа Iалашдера а цхона кхы тайа [illegible] а бола шийl организацега дlайо бахийгьа дела ьына. Керенский хьакьа [illegible] — хана йолча правительствена керта лаанунгь хьаттар, аз: городе арада[illegible] забереш [illegible] да, тахан кхоана хьар мо I[illegible] большевикаш [illegible] дов деш Советаш а хургьа яьы. Иштта дий из? Хьада [illegible] девар премьера «Мишта [illegible] миссии бальдар йац [illegible]. Хьаьта хlехьагlа хайра сона, цу сахьа Керенский ваьда дlавалагlа. Iаьдал шоай бе деллар Советаш.

Дукха ха яьнна, шей организаце тlадилларах, Масха вена Дэвис. Иэсначр американце эрр-гаче тороиш [illegible] В. И. Ленина вадугlар дуьй.

— Цхьаьа, — дуьц Дэвис, — цунна дlагlаьвдар, со, цул дукха ха ца йоаь а гlервеш, ваттаржора аз цунга, хьаьна дора. Хlаьта 1918 шера августе шей кабинете гlоалцар со Советски правительствена восьта лаьтто. Цо со хlоагlа безаме тlа а хlида, аз мал хьаькхача хана сона дуц цl лун [illegible] хьакхье дар цо: «Господин Дэвис, сона хаьза мал бу тха сайтащта новкъостал даро оаш даьча хlехай. Уж дуц ца делийтар дуьхьа автограф а тlайолаш дола ер сурт хьона дала безам бар сен.

Дэвиса хьакха делар, уйлгь вагар, хlаьта цул тlехьагlа хьакар: «Ер сурт Американ дlадаьнар аз. хlаьта цу заме дола эттара вагlа йола хlана санна лорадеш а хилайу. Сона хьехагlа а хета, хlаьт а хет, Ленин — дунен истере чуэ зттара сий долаьагlа болча наха сег вар, [illegible]. Шей деррига хьинар, шей деррига вахар дlаденнад цо Белхачо [illegible] кхьол тоадара гlуллакх. Дэвисий Дэвисага хетт аз: Советски Союзе фу хетт хьона?

[illegible] дунийааш туристски группашта корта латташ а кхинн. Духхьаьа со бага зиннаьул Махьагlа дlадахача шерашка Советий мехко дукха тlалаьмаш даьхьаьл цеццоеккхаш да. Кьаьеш латт миллионаш керда квартираш, вахаоц мел эш хlама lалашду [illegible]. Квартирах тlела мах лоаданд бац. Медицини новкъосталь мах бецаш да. Цу тайпарарах цхьаьнта хlама йоцд Вашагlкхьйтта Штаташка.

— [illegible] — дийца дуьц Дэвиса, — [illegible] шеглз а лаьрхlер аз дунен тlа доккхагlа дола мехкашкарча ганальни кристиани хьалхьта, хьебола [illegible] цу башха нlкъаоза а хьиьнар со. Цхьайбагьа, цар массена а цхьана багара доагlаш сенна хьахьиьйкадиш, цу тайпарча [illegible] юкьаро тlаь [illegible] Вашагlкхьйтта Штата, хlаьта цо тха карберна зе до терии. Бакь да а да из, цо хьахьокхргдар, Вашагlкхьйтта Штатам дукха гlуллакхашта Советски Союзах гьалх гlонза латташ хилар.

Дентера Дэвиса вlанвоьа дуьц Вьетнамерча США империалистически авантюрах. Ха яха воккха саг ше волашехьа а, хlаьнза хьлар дьаьнна на мешар лоттабинза барт ця эшар. Велгийбалахьаш дола «Машарg дунен къоагlа» тlаьни яха книжка.

Укх шера дейна цlаьхва а вай мехка ва Дэвиса.

— Моллагlа тайпа дьахкйна а советски махега таьра даьлийте рош эла маг хьена! — хетт аз хьанвага.

— Мишта ма сона, — вайгъеж американец, тlаьхха, микрофон дlа бе а елла, эрсий моттала йоаз: Эттара дешагlа тlай дала вlахц советски хьалха хилар лаь сона. Тlеьхха цигана, эрсий мотт мейла ма хаьа хилара беххаш а хьана, дlала йоал:

— Эрсий чlоагlа дег цхьаьнан дешаш хаьк да. Грамматически гlалаташ дераш вар сайна геннт доаргда мотт сона.

Нью-Йорк.

Гарри ФРИМАН,
ТАСС корреспондент.

В. И. Ленина сурт да английски моттала цо язъь автограф а тlайолаш: «Американски интернационалиста дика лаам дар хилар лоаш. Ленин. 2.VIII.-1918».

ТАСС-а фотохроника.

ЗАВОДЕРА ЗАВОД

Ленински городерта — Куйбышевера цlесагlча нечкьыкцхон водшипникаш заводе болх бе бахелашка тlехьйоккха [illegible] йолаш шеай тайпарен водшипникаш арахена корпус. Из, болххалар аьнча, заводера завод я. Производства бахъарта дилача кердa корпус йоккхагlа я хlанз бахт бебн цхьайолча водшипникаш производства предприятех.

Сихха дегlаухача металлургехь хьаьеш латтача гидроэлектростанцеш, низ бола экскаваторан арахецахьа лакхьама, дешаш хьалеча заводна хьехь йоккхагlа бола водшипникаш тlатlа дуккхагlа йоагlаш. Укх тlехьарча ханнашта Москве шара хьес зарерж. Хlанз Куйбышевера кийттерах хlерар шига—шахьl ахх метр диаметр а масехх тонт еза а бола водшипникаш. Аххан 1969 шера водшипникий шоазтъь керда тайпа карадераде дезаш ба куйбышевцаш — цхьацца-шишша — бйт-йтт мутlа бола, цилиндрически конически кепара водшипникаш арахецада еза дар. Уж цахадаш хьае оттаерг болаш я.

Сoахка Куйбышевски кердах йола метр метр шера водшипникаш ийеш советски предприятеш хинна Iапар. Кхоачанлдир Йолкхьа [illegible]

Шахо йодача хана керда корпусе бизшча анхаш бола бе дойфалийтарца а шеай тайпара водшипникаш кийчъеча производствана вьерхl шельйабалла а цхьа к[illegible] хурдьа [illegible] ча социалистически мехкашта мел эш из продукци хурдийтаргьа куйбышевски предприяте.

Анатолий ПРАЗДНИКОВ,
АПН корреспондент.

НИЗ БОЛА ТАЛАНТ

Бlаь шу совгlа ха хьалхагlа Петербурге хилар из музыкальни событи. Городской думе дlачувоаллача хьалхеч йоаллача афиш хоам бора 1896 шера 19 декабре делкъал тlехьагlа 2 сахьат даьнча петербургски городской дума зале Мили Балакирева кулгал а деш мал бовшш музыкальни школа концерт хургба. Духхьашха лоакхаргьа Римский-Корсаков Николая симфони.

Цу хаиналла ахьаннеца а йовзаш яьар композитора цlа.

«Тlа-тlа чlоагlагlа безам тlаболаш ладугlар пу6лика симфонега, хlаьта андантен финали хиначул тlехьагlа чlоагlа йегташ тlоарш а долаш авторга хкайкар. Хlаьта эттрале автор, форда эсарe хесар, 22 шу даьна зlамига саг гучаьальча хьовал, талант, искусство... духхасеш мел бараш цхьатарра хьалгlайттар! Городской дума зал екайора дlаволлалуш волча композитора массане а цхьатарра чlоагlа доахача лоацаш!».

Цхьан петербургски газета тlа иштта яздаьд цу хана Кюи Цезара къонача Римский-Корсаков Николая эттара хьехарча симфоне боккхача толамах, йоккха кхоане йолаш из хургдилар кертагlа а доахаш...

Римский-Корсаков Николае цlа белгтала гlовьнинен лоархlамаш хиннай Россе моттал кхычахьа а. Пхийтта опера, симфонически, хоровой, камерно-инструментальни произведенеш, кховтъе совгlа романс — иштта я Римский-Корсакова эрсий дунен музыкальни культурана тlехьалонна юхейита йоккха творчество.

10 марта 1969 шу дуз гlоропасш эрсий композитор Римский-Корсаков Николай вина [illegible]

●

тхин йоалаш волча «Пачхьалнусн» «Псковитянкин» яхача историко-бытовой операш, хlаьта иштта музыкальни чулоацонга диллача реалистически бола «Лоргоеча Клавей» яха гуйрийнара фольклагл, тlаьнка, юхьара а. цуц башха-дика «Китеж» яхача бlаргагуш йоацача городаха йоIах Февронияса дола дувцар яха опера-легенд.

Композитора симфонически творчество яхочаш хул фальган хьона «Шехерезада», «Испански каприччио» яха поэтически музыкальни повесть санна йолча башха дикача произведенеша.

Римский-Корсаков Николай вайна воза аа эрсий халкъа белгалагlа йола овалаш, вахара, быта башхалонаш музыка эрсийски моттаца цо шийн произведенешка къаьгга лааторйтаьш хиларах а. Цун творчество оалагара, шийн тайпаре хилар сенах латт аьча, из латт, бытовой халори цу тlа тамашийна дика халкъа высоско цхьаьна таьреш хиларах.

Компоаитор — оазий башхалонаш геттара дика Iонаьь, вокальни искусство чlоагlа йовзар. Цудухьа иштта кlоаргеи мала шаьра дувцаш я операи камерни творчествера цун эрсийн, дуэташ, ансамблаш. Вей вокалистех, хlараннена боккха эстетически салоIам хила а хиннаб, хlанз а ба [illegible] Корсакова музыка хезача. Дукхача шерашка Доккхача театре болх баьча са цуккагlча дакъе сийлахь-воккхача эрсий композитора операн спектаклашка иллиха дийзай. Римский-Корсакова эпически [illegible] Дикен идеч кхайкаю, [illegible] чуйсе [illegible] ш шай, цудухьа цабга ладийгlача дуккхача наха гаргара хиний, цlаьахха йиц ца луш дег чу юш...

XIX-ча бlаьшерерча гlорвьйнача критико В. И. Стасова «ниъ болаш йоза кучккагlа дынн цlа хыкхача башха-дикача эрсий композиторий группах хинна Римский-Корсаков Николай. «Балакиревска хилача кружокаш чу хеацаш, — яздаь Н. А. Римский-Корсакова 1861, — дlахора са гlуллакхаш къовстадир, цlенхаштаргlча музыкальни занятешта тlаерзавир со...».

Къаьстта боккхача лоархlаме да Мусоргскецареи Бородинцареи Римский-Корсакова доттагlал. Уж гlорваьна йола эрсий ши композитор ха йоалаш веннача тlехьагlа Римский-Корсакова редактировании яь, йистеняккхай, ковачена араьккхай Мусоргске «Борис Годунов», «Хованщина», хlаьта иштта композиторацо Глазуновца цхьаьна араьккхай Бородина «Аьла Игорь» а. Хlана а тlехьа Римский-Корсакова редакцех уттаю. Доккхача театрех вай мехка дуккхача кхыча операи театрий сценаш тlа Мусоргске «Борис Годуновл» «Хованщина».

Дукхача шерашка Петербургски консерваторена — Россе духхьашхарча цу лакхерча музыкальни дешарa заведенена корте а лаьттав, цига боккха педагогически болх а баьб Римский-Корсакове. Римский-Корсакова кхеьбьрех ба — А. Глазунов, А. Лядов, А. Аренский, А. Асафьев, М. Гнесин, Н. Лысенко, М. Баланчивадзе, М. Ипполитов-Иванов, Н. Мясковский, С. Прокофьев, А. Спендиаров, И. Стравинский, дукха кхыбараш. Н. А. Римский-Корсакова цlи лелаю хlанз Ленинградски консерваторе.

Сийлахь-воккхача эрсий композитора Римский-Корсакова Николая творчество эттара шерагlа хьржай Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистическа революци хиначул тlехьагlа. Цун ерриге операш уттаю эрсий советски къамий музыкальни театрий сценаш тlа. Массанена а чlоагlа дукхлезаш къоабальешц я дунен хоане йаха йовзайташ лаьнагlарашта боккха эстетически салоIам беши йола сийлахь-воккхача эрсий композитора творчество.

Алексей ИВАНОВ,
СССР халкъа артист.
(АПН).

РЕМОНТ — СИХЕИ ДИКЕИ

Кlоарга-насосни скважиний йоккха фонд я коммунистически къахьегама цlи лелаеча ШоллагIча промысла. Цхьабакъда, лакха дебитни фонтанни скважинаш кlезига я. Цудухьа хlара мехкадьатта тонна бахьан далам хьоасам лоаттабу уххаа.

Скважиний лахьтах кlахьарча оборудованена ремонт ара дукха балхаш ле дезаш хул бригадай. Скважиница ремонт еча пхьан бригадана корте латт опыт йола мастер Панчук Богдан Андреевич. Масехх шу хьалха вера из промысле балха. Юккьанца скважинашта ремонт еча бригаде оператора гlонча вар из. Цхьабакъда, дукха ха йалехьа мехкадьатта техникуме заочно деша вода нов. Панчук. Болх бешехьа а дийь шера заочно дийна а дийше техникум йистейоакх цо. Цул тlехьагlа «Малгобекнефть» НПУ шоллагlча промысла кулгалхоша скважинашта ремонт еча бригадана корте оттаву Панчук Богдан Андреевич. БархIлагlа шу да из бригадир вола. Шийн балхах дика кхет мастер, дика йовз хlара скважина «кхайле». Цудухьа скважина сиха тоае вlаштlехьдоаш дун бригада.

«Малгобекнефть» промыслови управление эттара хьалха нов. Панчука бригаде юкъедоаладир скважинашта ремонт еча АПР-2 яха эргальккха тоаль дlоагlа. Из бахьан долаш болх атта баьлар, къахьегама оасарле дикка лакхъелир. Цул совгlа уххаа юкъейоалайир скважинашта ремонт еча поцьемни трактора болх беш йоаккха ха лоархlаш йола регистратор.

Мастера нов. Панчука предложенех ремонт ара балхашта мел зона оттаьлаш дlа-мха кхухьергйолаш тоайир будкаш. Цу гlулакхо торе хилийтар ремонт сихагlа чакхьяха.

Цхьайола моттигаш шийсера забой гlумаро хьал а йикье турбашка гlолла мехкадьатта хьа ца доагlаш сецаш. Геттара хала дар скважинашта ремонт е. Мастера нов. Панчука инженерашна Б. П. Панфиловца цхьана гlумара пробкех забойш цlеньо керда технологически мероприяте чакхьяькхар. Цо цхьан скважинана ремонт еш йоалх ха цхьа сахьат кlезигйир.

Нов. Панчука кулгалдеча бригада коллективо, ремонт еча дакха толамаш я лоахаш, дика вlахьу пятилетка къахьегама вахта. Соахка 248 скважина тоаьий бригада белхлоша, шера йола задани 20 процент кхочаш а ен. Цул совгlа 12 геолого-технически мероприяти чакхьаьхкар. Из бальан долаш лоагlачул совгlа скважиний къаьнарча фондагlа 930 тонна мехкадьатта дакха йиш хилар.

Лакхача толамашца дlадоладаьд пятилетка шоьлагlа шу а. Укх шера хьалхарча ший бетта ерригa а ремонт яьраш 54 скважина я. Промысле тоазаргlа бола хьехам ба из. Шин бетта задани 21 процент тlехкхочантаьый. Промысле моттел ерригача «Малгобекнефть» мехкадьатта управление а хьалхара моттиг дlахецш нов. Панчука кулгалдеча бригада. Бригаде къаьстта дика къахьегаш операторашта Сергей Забакова, Магомеда Пошева кулгалдеча сменашта. Укх бетта цхьа 16 март хьатlахкачаьнна кхоачашъе дерхl хьалха моттача бригада коллективо, хlаьта 1969 шера план — 7 ноябрь хьатlакхачале.

И. ТАГУРОВ.

Хlанзарча тайпара бlаьш промышлении предприятеш хьалъьай Болгаре укх тlехьарча тхьо ахкь шера — уж я йоккхий промышленни металлургически заводаш, электростанцеш, верфеш.

Враца яхача городa юххера электростанция я (сурта тlа) доагора метал гаьта йоацаш йоаха Iаламагаз йоагаеш йола НРБ духхьашхьар.

Централфото — ТАСС

СОВЕТСКИ ПРАВИТЕЛЬСТВА ЗАЯВЛЕНИ

Советски Социалистически Республикийн Союза правительства Китайски Халкъа Республикин правительствана ер дIакхайкхаду:

1969 шера 14 марта москвахь хенах 11 сахьатт 15 минуте лаьцна тера кара долча китайски салтийн группа пIаьхна советски территори тIе — Уссура доьхна хи тIе гIолла Даманский гIайрен тIе хьалтIехьа гIийрта. ЦIандарIча дийнахь, 15 марта, тера кара долча китайски салтий йоккхача эрзале гIайре [illegible] бохучу советски пограничникашна атака [illegible] тIехьара тIе артиллерен [illegible] [illegible] дош дов а хеташ, хIьата из бахьан долаш бовбаь а [illegible] ду. Духьаладьхьа гIуллакхашна провокаторан гIайрен тIера араккхайтаб. Дешнаш дала тарлуш а тера кара а йина китайски Iедалаша ахь дар хьо[illegible]

[illegible]

Цу дуьхьа хаина китайски официальни органаша кху тIе а чIогIа дакъа доьцчу агрессивни накъахаш территори дIае хаш йолаш антисоветски истери, «советско-китайски пачхьалкхеш юкъера гIуллакхаш дIахе кхехкадара» бахьана даккхана и гIерташ. Цхьаккха эхь ца хетеш фактийн харц а еш, хьакхагIе ларххIа хиначи советско-китайски доза тIе хьоьзальчин авантюрашта хьалхарча бехке хааш кIелхарболан гIерт уж.

«Фактийн хьахьех» китайски Iедална укх шеро 2 марта терз а иза юкъе а боккхаш Даманский гIайрен тIе хьошальча провокаци дуьйлина Советски правительствина шайта дIалайтачох Китайски Халкъа Республикин правительства де доагIо ца даьлга а керда дешнаш хьеша дIахе провоцирни деллера а.

Доза тIера советски китайски бIун винала укх шера 12 марта вIашагIкхейтача хана китайски погранпоста эсара Хутоу, Мао Цзэ-дуна указани еша хилар а дуьцаш. Даманский гIайре дера еш латтача советски пограничникаша тера [illegible] кхарг [illegible] тIатийсаб.

Китайски Iедална бола йоацаш территори дIаецаш Советски правительства дIадаьккха а тайпара тIаьхьа дан.

Даманский гIайре — советски территорех дIакъоастаде йиш йоацаш дакъа. Цу хьакъехьа китайски Iедалаша хьататтадеш дола харц бахьанаш. Китаерачо хьаьта мехкашкарам общественни мнени тулаеш гIертала мара из дIаша дан.

[illegible] тайпара бехкаш кхана лаьргадаш заярI Советски правительства, Советски Союза доазонаш диена гIаккхува йиш йоацаш хилар. Советски правительства [illegible] а дIаккхайкхаду, советско-китайски доазон тIе дошнаш хьелара де хоадийбалаш дIухьала хилар. Цхьаккха карта йоацаш ду Советски Союзе КПСС-ен китайски дакъедаш, Китайски Халкъа Республикина вастагIан де хьаж Пекина протагаде хьайтала. Дош мехка гIертан ед Советски Союз, из ца [illegible] хьаьха дIаша ду ца.

Нагахьа цхьана Советски правительства дIакхайкхаду, нагахьа цхьана ССРО зовш боалаш тоадалаш хула, нагахьа цхьана советски территори тIакхуде йиш йоацаш хилар дIаде а тайнаде гIерта, Советски Социалистически Республикийн Союз, цун дерригаша хIинтта хоадийбалаш [illegible] [illegible] тохкаде гIортадоахча дIакхийтош хIама [illegible] хьаргхилар.

Даманский гIайрена тIа хоттадаь а КНР-ен СССР-ен хиннача юкъера гIуллакхаш толхаде лаьрхIа йола керда провокацеш йоалайна дуьйладенна Китайски Халкъа Республикина правительствага лира протест а кхайкхеш. Советски правительства дIакхойкх, китайски Iедалаша наггахьа цу тайпарча авантюристически гIуллакхех хила тарлуш долча деналча хула хьалхара бовзийта бехкаш китайски [illegible] тIайбухан хилар.

г. Москва, 1969 ш. 15 март.

ЗIамагIа вола сержант Бабанский Юрий, зIамагIа вола сержант Когаусь Юрий — турпалаш-пограничникаш — китайски Iедалаша 2 марта Даманский гIайрен районе советско-китайски доазон тIа вIашагIтоха тIема провокаци кхачоача дакъа лаьцарех.

Г. Хренова сурт.
ТАСС фотохроника.

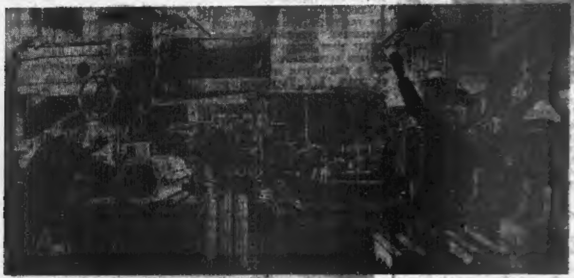

Укх шера дикка [illegible] Советски Союза КНДР-ена [illegible] [illegible]. СССР-ара дукхагIа доаттадергIа [illegible], энергетически оборудовани, [illegible], оахдаьта продукти, кхача [illegible] кхоаноа тайпанаш, хIанза Халкъа Кореяра духьа бокхарга СССР-е электродвигателеш транспортни, станочни оборудовани.

СУРТА ТIА: [illegible] станцеш [illegible].

ЦТАК—ТАСС сурт.

БIАЬСТАННА НАКЪАДОЛХАШ

Урус-Мартана районе [illegible] Орджоникидзе цIерагIара совхоза керта даьхье сомий бешанаш ледаш я. Ялх бIаь гектар дIаяьхна [illegible]. Цу еррига бешанех хIандахьа шера латтан хиннараш 180 гектар яр. Планах беррига чубе лаьрхIа хиина сом 630 тонн мера йоалача чубенар 1008 тонн яр. ХIаьта планах 360 тонн езача пачхьалкхенна хIаба [illegible] 531 тонн бар. 60 [illegible] совхоза сеахна.

В. И. Ленин ваь бIаь шу дузача денна сийленна накъахьехара хьалха социалистически декхараш тIайиндна къахьегаш я хIанз совхозара коллектив. Масала, укх шера 250 центнер сом 1010 центнер хьача чуда дагa [illegible] уж.

Дешна дош кхоачашдара бешанаш дIадоладаьд совхоза [illegible] летнае пятилетка дерзадагIча шера. Планах 280 гектара тIа я [illegible] хина гураь дув [illegible] технически дикагIча хана [illegible] гектара тIа дийнад хий дехкандаьтта 180 гектар а [illegible]. [illegible] дийнача кхашка даьтах [illegible] чубеланйташ хий дехнад, органически минеральни удобренеш ехкай. БIаьстан юхье культураш дIаяхргIаьла дерригa а даьтта [illegible] рахье а аиба аьтаа. ХIанз кхачара удобренеш дкудьаш, [illegible] ба совхоза.

БIаьстан культураш хьувкъадара боккIача лоархIаме да хкашка хий дехкилга. Цудухьа бIаьстан юхье бокхъенда кийча хила еза хий декка система. ХIаьта совхозе кхашкарча 20 километр йIаьлача сенгарех хIонале цIенъаь [illegible] раш 18 километр хилла я. Сенгараш цIенъеш дика болх бир Чинхоев Юсупа куйгаладеча № 2 йолча бригадин Дидаев Зелимханг куйгалдеча № 4 йолча бригадин бедаллоша. Цул совгIа укх шера кхы а 10 километр хургйола керда сангараш яха лаьрхIа совхозе. Цу гIулакхе 60 процент [illegible] хьалча хий ца дехкаш [illegible] кийш. ПIаьхха эттача [illegible] ладе тIехьадаьлад керда сангараш яхара балхаш, дIа дешa доалламе уж яха де бадахьуребоалаш ба укхаза.

Гаьнаш яIара балхаш а чехкдаьнна доалаш латт. ХIанзе яIа [illegible] 120 гектар беш.

Уж балхаш дешнаш а дикахьнайтац бовзаме бешанаш леладерам алат кхадерадиш кийчбоалa. Бешанашта, дIадийнача дачче дертгIа гIулакх дера, найрано долча тайпара хий дехкара хетал а карга еннача денкой техники. Классность лакхъяра курсашка дешаш ба кхоалагIа класс йола бенарг механизатораш.

М. [illegible].

КПСС ЦК ОКТЯБРЬСКИ ПЛЕНУМА РЕШЕНЕШ КХОАЧАШЪЕШ

ЯЛАТ СОВДАККХАРА

Укх чIоххьарча шерашка юртбоахама культурай хьувкъайи лакхбаран ялат дукхагIа даккхаран дика гIулакхаш карагIдийнад вай республика кхаш ледадера[illegible].

Цхьабакъда карагIдийнарш долча хьалашка диллача дукха дац.

Культураш чIогIа хьувкъаяра чакхъаха езача мероприятеш цаI да ялата зе дача садоахкача хIамашка а кхоьсаш лоаттабелга, растенешта хула лазараш, оасар дIадаккхара йолча резервех бокха найда эцар. КПСС ЦК октябрьски Пленума решенеш тIа белгалдаьккхад са доахкача хIамаштеч, растенешта хулача лазараштеч, оасарам дуцьала хIана а мола къовсам лоаттабарах дукха продукци йоац хилар. Из вай республика доагIаш да.

ДIалахача шера еррига дайнача а йужелад хиннача а 350 гектара тIа юха хIаде ловаш хилар ялат. Къаьстта кхерам а уж ев доахка хIамаш МалгIабика, Найтеречи, Грозненски, кхыча районашкарча боахамашта.

Иштта хьа ца доаккхаш дукха ялат дов оалам доххадеш хулача лазарах. Из лазар чIогIа даржу гураьха дийнача ялатaшта гIулакх де йиш йоацача шерашка, лоха агротехника йолча участкашка, чIогIача лаьттташка. ДIадахача шера гуйре ялатaшта чIогIа аьттув болаш дар. Цудухьа дукхача лаьтташкарча культурай оалаш доккхадена хила тарлу. Из лазар хурйдоацаш теркам тIабахийта бежа гураьха дийнача ялатaшта минеральни удобренеш тоесаре, къаьстта растенеш лелара йолча участкаш. Оалам хьалахьехе хIана бахьаной [illegible] дахь дIа къоастал делга.

1967 шера дукхача боахамашка кхоачашъяйнар баьцадараш кхелара план. Помидораш ца яхара бахьанех цаI ларххIа деза фитофтора яха лазар. Цхьадолча боахамашка еррига помидораш яйра. Из терказдеш дукххача специалисташа соахка дийна вIашитIахьдаьккхалар баьццарашта вайхаш еттилга. Цхьабакъда цхьадолча боахамашка чIогIа зе дир фитофторе. Иштта, масала, Грозненски шурий, «Назрановский» совхозашка догIаш дийнахачул тIехьагIа помидораш яйра.

Дукха зенаш ду совхозашта колхозашта медведка. 1968 шера Шаьла районе медведка йоаярахи лийдхъярахи 520 гектара тIа шекара свекла юза цоалагIа дIатIое ехаш хилар. Иштта дукха дIатIаде деваш хийцол баьцарашта, [illegible] кьахкIаш. Медведкана дуьхьал еш деча балхашка дIадоадачул кхоаза дукхагIа дIадеда дIатIадувча бега. По хьагойт медведкана дуьхьала къовсам лоаттабар вод лоархIаме да. Медведка оьарра бахьан да ширдолаке кхашка ико дехкар, хаккахьа химически обработка яь яр.

Иштта дукха ца тоаш ду республика сомий бешанаш лелдераш гаьнаш тIа хулача калифорнийски щитовка. Из дукха яржача гаьнаш йоалр кхерам ба. Кронгача республике дукха йийбай щитовка. ЧIогIа зоча хьала тIа я Наьсарен района «Экажевский», «Октябра 40 шу» яхача совхозий сомий бешанаш. Кхыметтех лаьрххIа сомий бешанаш лелаеча «Южный», «Орджоникидзевский», № 3 йолча сомий-баьццарий, Мичурина цIерагIча совхозашка бIаьш гектараш тIа яж дар [illegible] болаш а ю. Щитовка яьржача сомий бешанашка тIехьа ца доаташ цIенъенна гIулакх дележ. Аьд дела, № 3 йолча Грозненски сомий-баьццарий совхоза сомий бешанаш женерий калифорнийски щитовкана къовсам лоаттабараш це ду зе цIезигдарам опыт йолаш болга. Царгара опыт хьаIоше метаргьа республика кхыча боахамашка. Цу опытах болх баьча ЦхьоалагIча мал цIерагIча колхозе дика хIама карагIдьинад.

Дахке хийцараш санна гидуаргашта чIогIа зене да ложно-мучнистая роса яха лазар. Къаьстта дукха вийолу из МалгIабика, Наьсарен района боахамашка. 1968 шера Сунженски, Наьсарен цхьадолча боахамашка 10 процент гидуаргаш хаавр кхийтта дар. ХIаьта духхьал «Октябра 40 шу» яхача совхозе 143 гектара тIа кхийтталар из лазар, хьалха гидуаргаш хиннача кхай тIа цхьа шу даьлча юха а уж дIадерах 42 процентага кхачар [illegible].

Колхозашкен совхозашкен хуринг [illegible] культураш [illegible] гIулакх тешнадийнех (7—9) шу дальча мара де йиш йоаца гидуаргаш дукха ха ялалехьа икъа дIадийначa юха дIадув) лазар даржар Iалаха хьалех тийша да. Нагахь санна растенеш хьатIайоаллча хана тIоадал йолаш шелал оттe лазар сихдале культура йов.

ХIара специалист декхарийла ва культураштa зенера са доахкача [illegible] хьалхе кийчде, лазараш духхьала [illegible] культураш кхое.

Гураьх йийна культураш [illegible] йолча кхашка оасар хетлашта кхераме да. Цу хьалхашка химикаташа оасар дар тIехьадаьнна [illegible]. [illegible] гербицидаш йолаш я.

Ялат хайнкара [illegible] фермерашка кхаш [illegible] кийчбеннаб гураьх йийна культураш йийначи шийачъеннача фу дIатIаде. ДукхагIдолча даьхье хьажкIа дIае дерI. Доаче, хьажкIа дIаеежь хьалтагIа лазараш хургдоалаш фуна долхаш тохарел совгIа 10—12 килограмм 12-процентни гексахлорана дуст хьарца еза цхьа тонн фуна. ХIаьта дIайоачa хана 12-процентни гексахлорана дуст зеш 40—50 килограмм гранулированни суперфосфат йилла еза цхьа гектара. Цу гIулакхе проволочникаш, ложно - проволочникаш [illegible] культураш.

Республика колхозашкен совхозашкен йолаш я агротехнически мероприятеш йиза кхоачашъяра [illegible]. Цул совгIа йолаш а боагIача тайпара найза оне 50 тайпара лакха эффективность йола химически средствош.

Лакха агротехника объектуаш, оцача химикаташка гIо деш, дIахо юртбоахама культурай хьувкъам лакхбеш КПСС ЦК октябрьски Пленума решенеш кхочаешъе, хIаьта иштта Iаво заявлаьь шедалов мехе тIакхихьача денош дарь зе дIадаккха торонаш йолаш ба республика кхаш леладерам.

М. УРШ[illegible],
[illegible] станце начальник.

ТЕХНИКАЦАРА БЕЗАМ КОТБАЬЛАР

1948 шера Казахстане Петропавловски областерча совхозе приценщикалла йодаш дийтта шу дальна йиIиг яр Зина. ТIехьагIа комбайна тIа штурвальни хилар яь. ХIаьта [illegible], комбайнашта ремонт еш [illegible] деш хиавр.

Цу хана совхозе трактора тIа болх беш вар Матвеев Iабас а. 1951-ча шера вахар цхьана де лаьрхIар цу шийне.

Казахстанера цIабаьхкача шаккхе а «Староюртовский» кеа тIара оалдазараш леладеча совхозе балха бахар уж. Укхаза а Iабас тракторист вар, Зина прицепщик яр. Цхьабакъда тракторна безам болаш яр Зина. Iабас кIаьрвелча трактора тIа ховвa Зина. Iабас трактора ремонт е эттача даш пунна гIо деш хулар. Иштта хIзар Зинайна трактор. Iомаелар из лехка. ХIаьта а трактор лелае бокъе ду удостоверени укх шера совхозе механизаторий курсаш чакхъяьхача шоа бе делла деле е, дIалахача шера дена Iабасал тIехьа ца юсаш хийцца трактор лелаеш тоаеш хоаш яр из. ДIалахача шера март бетта С-100 маркáх йола совхоза трактор тоайта дIаелар Грозненски района МРО. С-100 марка йолча керча трактора мах 3471 сом мара бац, хIаьта совхозагара из трактор тоаерe 3421 сом хьахчхар. ХIаьта тоа а я совхозе хьайоаладийча ши де мара дикхханзар тракторе болх беш. КхоалагIча дийнахь ехар из. Массехк дийнахь къахьийтар Iабасеи Зинаси из тоае гIерташ, пхеза вIашагIкъахкта, пхеза вIашагIъелхача мара тоаланзар из. Бакъда, дуа тIехьагIа-м еха литта еазкар цул. ХIанз дика боах беш я трактор. Цу тайпара халонаш нийсъелча дехи шой мара юза а йолаш ио дер де гIертар бахьан долаш дика караерзадай. Зинас трактористо гакнха. Укх шера трактористий курсаш чакхйоаххаш а механизировании звенона кулгалде оттайр Зина. ХIанз Зиной звенона пазI гусеничнии шиь чархаш болеш трактораш еннай. Дукха а цун кхийола техника а. Из звено МатаевгIар а ала негаргдолаш а. Цу звеноца ва цун вар Iабас а.

В. И. Ленин ваь бIаь шу дузача денна сийленна накъахьехара лакха социалистически декхараш тIайиндна звено къахьегаш. [illegible] хIара гектара тIара [illegible] совгIа 5 центнер гидуаргаш, 10 центнер [illegible] лаьрхIа хьажкIаш, 5 центнер гураьха дуа кIа чула. [illegible] [illegible] хьалхе кха ца дел къахьегаш бо Зинас кулгалдеча звено балхаш. Иштта, бIаьстан культураш [illegible] [illegible] органически удобренеш ехкай, гураьх [illegible] [illegible], техника а тоаш лаьтай. [illegible] бIаьстана [illegible].

М. ДИАБРАИЛОВ.

ХЬАЖКIАШ ХЬУВКЪАЕРГЬЯ

Укх шера тха района боахамашка алх эзар гектара тIа ялатал цул совгIа пхи эзар гектар силосе лаьрхIа хьажкIа дIаюргья. Иттa дукха хьажкIаш дIаера балхан тха районa хьалхашка, къаьстта хий дехкача лаьтташка, хьувкъаш дика хилaр да.

«Ингушский» совхозе, «Кавказ» колхозе йиш я укх шера хий дехкача лаьттан тIа эзар гектар хьажкIаш йиъ, цу мокъа дагIац планировни йича кхы а хий дила йиш йола ши эзар гектар лаьтта. Хоаш да хьажкIа йIовхал дукхаеза культура хилар. Цун фу хьатIадала долалаш лаьттанцара йIовхал 8 градусага кхоачай хилча мара. Цудухьа тха района хьалашка хьажкIий фу дIаде деза дикка йIоахъелча, хIаьта дIадувш дола фу дикагIа да лаьтта лаьрхIа нога хьажкIий ВИР-42, ВИР-156 лаар, хIаьта силоса нога хьажкIий — Одесская-10, ВИР-63.

ХьажкIий хьувкъаш гектаба дикка хул 27—35 сантиметр кIоарга а долаш, кхоачашхиллал удобренеш ехача, хоам дика хий чу долача лаьтташка. Къаьстта теркам тIабахийта беза минеральни удобренеш ехкара. ХIанз аьлча, хьажкIаш уж дIайийча деза наргa оасар ду а хиллалца дукха азотни удобренеш оашан культура я. Масала, фосфорни, калийни ехача удобренеш шоана дукхагIа еш из хьажкIашта. Уж кхашка ехка еза ялат дIаделехьа культиваци еш, хIана аьлча хьажкIаш зегIайзагIача хьалхарча хана дукхагIа еш уж удобренеш баьцовгIашта. Цул совгIа, азотни удобренешца цхьашоза подкормика е а еза хьажкIашта. ХIара хий дехкача гектара тIа цхьан центнерагара шиъ ал центнерага кхачалца ехка еза азотни удобренеш.

ЛоархIаме гIулакх да фосфорни удобренеш найза эцар а. Цар торе хулийт баьцовгIай оалам систем чIоагIьара, хьажкIий фийгаш сиха дилара. БаьцовгIашта кертерча даьхье из еша ха я хьажкIа хьатIаала йолайр. Цу хана лаьттa биначa фийганара фосфор кхачаду, хIаьта цу хана подкормих е еза. ШолагIа подкормика е еза ха я баьцовгIашта дика тохар. Цу тайпара удобренеш а хиба лаьтта оалаш хIара гектара тIа 3—4 центнер тасса еза. Белгала деза хий дехкача лаьтташка ехка минеральни удобренеш хий ца дехкача лаьттан тIа ехкачарел шоза дукхагIа хила езилга.

Иштта теркам тIабахийта дола де дешаш гIулакх да хьажкIашта хий - хянтахьа хий дехкилга а. Нагахьа санна хьатIаяла йолаенача хана хьажкIаша дукха хий [illegible], кIезиг-дукха [illegible] хепанча лаьттанара [illegible] гектара дукха [illegible] цар. Цудухьа вегетационни хенсапе дехка хий хьажкIаша лорд хийцача хана [illegible] [illegible] кертт[illegible] даьхье. ХьажкIий фийг моши болча хана дукха хий [illegible] цунна, хIаьта, нагахьа санна цу хана хий кIезиг хилча хьажкIий фийгаш диза хилац, цунна дуваденна лоху хьувкъам а. Из гIулакх нийс ца далийтара хьажкIаш моша йоаца хана хий дехка деза царна.

Хьалха аьнначa тайпара, хьажкIий хьувкъам алсамбоккхара боккхача лоархIаме да зиба аха лаьтта дика кийчдар. [illegible] кIоарга а йолаш из сьзача фе-тина режим дика хул, хIаьта цайдача микроорганизмий активность а лакху. Зиба лаьтта аьла доалламе а цу тIа [illegible] дIа деза, тIаьча цу тIа оасар даьлча кIоарга культиваци е еза. Зиба ехача лаьтта кIоаргал хIара 4—5 шера 5—6 сантиметр лузиа еза. Цу гIулакхо торо хулийт лаьттанара хьоаьад баьцовгIашта дикагIа дIакхачийта.

БIаьстан юхье обработка яр махкаш дахарахи культиваци драхи лат. Кхашкара балхаш дIадолалуш а доагIмакхаш хIаьта нахкаш дика [illegible] из юаалале а 14—15 сантиметр кIоарга долаш культиваци е еза. Культиваци ю фу дIадувча кIоаргалла. Нагахьа санна хьалха цу лаьтта дIайийна хиннача культурашта органически удобренеш ехка хиннеце, зиба из лаьтта оалча хана цул хIара гектара тIа 15—20 тонн кар дила еза. ХIаьта минеральни удобренеш укх тайпара ехка еза: фосфорни азотни удобренеш кертерча даьхье, хIаьта еррига калийни удобренеш гураьха зиба лаьтта оалаш ехка еза, йисараш — ялат дIаделехьа культиваци алехьа.

Укх шера дIахаргIоала еррига хьажкIаш кертерча даьхье квадратно - гнездовой хьесапе юрргья, хIаьта лаьтта шаьра доацача метте пунктирни хьесапе юргья уж. ХIара гектара тIа 50—60 эзар фийг кхоачаш хила еза норма. Цох хул — хIара гектара тIа 24—25 килограмм. Бешта аьлча, хIара бIена чу 2—3 фийг а, бужийташ 8—10 сантиметр кIоаргал а долаш е еза уж.

ХьажкIий хьувкъам лакха хилийтара тIелаза дергдоаш хIал из дIадув фу дика хилар. Еррига фу цхьоалагIча классах хила деза, хIаьта лазараш ца хилийтара протравливани е еза цунна. Бакъда, фу дика хиннадале а хьувкъам дика хила йиш яц, нагахьа санна хьажкIаш дIайийнача долатава дика обработка [illegible]. [illegible] обработка укх [illegible]: хьажкIаш дIаелехьа дIайийнача тIехьагIа махкаш даха деза, хьажкIаш хьатIаллеча тIаьхьагIа мугIарашта [illegible] лаьтта [illegible]. Хьалхара культиваци еш цун кIоаргал 6—8 сантиметр хила деза, хIаьта шолгIагIа еча культиваций кIоаргал — 12—14 сантиметр. [illegible] ца культиваци еш хана баьцовгIаш теддр.

Оасара дукхаьла хьовсаш лоаттабеча лоархIаме гIулакх да гербицидех бина найда эцар. Цуьтара хьесапе дIайийнача хьажкIашта гIулакх деш къаьстта лоархIаме да оасар декадеча пшкхаехи, культиваторехи найда эцара цхьана, хьажкIашта гербицидашца обработка яр. ХьажкIий гIаланашта 4—6 лист тохача хана царна хьалхара культиваци еча хана азотни удобренешца подкормика е еза, хIаьта хий дехкача лаьттан тIа шолагIа культиваци еча хана е хий дулача хана тоаоа еза удобренеш. Цудухьа тха боахамашка вIашагIъехкача механизировании звенойн доалахьа техника хиларел совгIа, шертта удобренеш гербицидашца хила еза.

ХьажкIий хьувкъам дика хургъахьара ший дийпачул тIаккъедахьа дукха балхаш даьа тха боахамашка. ВIашагIъелл 36 механизированни звено, цу даьхье «Кавказ» колхозе — итт, «Ингушский» совхозе — пхи, «Алханчуртский» совхозе — пхи. Цар доалахь шертта йолаш я техника. ХIанзе 15 эзар тонн кхо хиллад алайца. Цул совгIа звеньяшна чубоагIа беррига механизаторашa хIанз агротехнически курсашка дешаш ба, цар шаьрдерга квадратно-гнездовой хьесапе хьажкIаш дIаювьйта. ХIаналe оттаэь хьайнах технологически карташ. Цхьан дешаца аьлча укх шера хIара гектара тIара 45—50 центнер фуалаьхьа хьажкIаш кхеара лоархIаме мероприятеш кхоачашъеш ба боахамий кхаш леладераш. Иштта сар доаш деннад хIара гектара тIара 350—400 центнер силоса хьажкIаш кхее а.

А. ДАСИЕВ.
МалгIабика района юртбоахама производственни управлене кертера агроном.

ДИ ТIЕХЬА СОВДУВЛ ХЬИНАР

Мехкадьатта промышленноста предприяташ производства культура лакхъяра СССР мехкадьатта доахача промышленноста Министерстван мехкадьаттан химически промышленноста балхлой профсоюза ЦК-аи кхайка а яь 1968 шера 1-ча апрела дена В. И. Ленин ваь бIаь шу дузача ден сийна чакхдоахк еррига обществени хьажар. Цу хьажаре дакъа лоацаш я вай республикера еррига мехкадьатта доаха предприятеши организацеши. Производство культура лакхъяра, пачхьалкхага дукхагIа найда [illegible] мероприятеш чакхъяхара соахка кхьоалагIча йоаже деза укх шера цхьоалагIча февралага кхачалца мехкадьатта доахача предприятий хьалхара [illegible] сийна хьачухаьчай 554 предложени.

Царех 236 предложени хIанзалехьа производствана [illegible]. Уж производства юкъеяккхарах пачхьалкхена хиина пайда 60,9 эзар сом да. Предложенеш производствана юкъехьочa хана кертера теркам тIабохийт производствени процессашта автоматизаци телемеханизаци яра, къахьегама оасарле лакхъяра, кулгашца ду хана балхаш дIадахара, санитарно-бытови помещенеш шерлъяра, предприятешка кIезигагIа болх лой лоабергбоалаш гIулакх дара тIаоцаш йолча предложенешта.

Республикерча еррига промысла кхьдоаккхаш ола мехкадьатта совдаккхара, карагало - чоарахски тIоамашна чуухийт белхаш агент. Цул совгIа мехкадьатта тIоамашта хьо тIабоаттабаро чуухийт гази кийа. Цу гIулакхе дикка дукхагIа хулийт хьалмакха мехкадьатта. Дукха балхаш даьа вай республикерча мехкадьатта промыслашка комплекси автоматизаци яра а. «МалгобекнеФть» НПУ мехкадьаттахоша автоматизаци яй мехкадьатта хьагув а диш из дуьтача кхь групповой установкашка, хIаьта «Сунжанефть» НПУ мехкадьаттахоша автоматизаци яь шин установкашка. Сунженски мехкадьаттахоша [illegible] [illegible] насосни станцешa, иштта кхычахьа а кхоачашхьал уж хана йола балхаш. Цар бокхха найда баьб пачхьалкхена.

Хьажар дIахьоча хана республикерча бурулеттаоаша кертера теркам тIабахийтаб кIоаргех тIехь кIоаргех буруь тохача еххажийнай балха юкъе керда техникех технологи яккхьара, спуско-подъемни [illegible] [illegible] [illegible] цкн яра. Цу даькъе буровойн шерра найда оц хIамигача механизме элементаш производствана юкъехухьаш, цар дикка аттача боакх буруалеттарий болх. «Малгобекнефть» НПУ буруь тохача производственно-диспетчерски служба хургболаш гIулакх вIашитIехьдаьккхад. Из а производствана управлени яра прогрессивнегIа йола форма. ХIанз малгобекски мехкадьаттахоша чакхбоаккхаш латт буровойтен диспетчерски пульташ юкъе буроеш [illegible] йола бола. Цу гIулакхо [illegible] [illegible] боакхаргба болх, кIезигагIа хургьа зехьа йола балха ха.

Укх тIоаххьарча хана чIогIа тербоф къахьегам лорабаран хIерамашех техникех болх дика вIашитIехьбоахара. Из бальан долаш дикка цIенгьенний «Грознефть» объединене предприятешка нах лозабеш хиина потрябан. Объединене массайолча предприятешка болх беш я хIерамашех техники комиссеш. Цар пахадин тIаьхьанан лоаттабу хIерамашех техника болх [illegible] [illegible] [illegible] белгалаьь мероприятеш [illegible] болх кьовлаш. ХIерамашех техника боцъоааш йовийтaш [illegible] [illegible] [illegible] нически болхлой. «Октябрьнефть», «Сунжанефть», «Старогрознефть» мехкадьатта промысла [illegible] ка вIашагIа а ехха болх беш я хIерамашех техника уголокаш.

Производства культура лакхъяра долча хьажаре хьинаре лакха а лоацаш дукха мероприятеш чакхъяьхай «Сунжанефть» НПУ мехкадьаттахоша. Цигарча хьажара комиссе члеша А. Т. Агаркова, В. Г. Кузьмина, Е. И. Гуськова керттерa теркам тIабуйт производствени процессашта механизаци автоматизации яра. Иштта автоматизаци яь хин-насосни станцена, промышленно-котельни установкашка, шин групповой установкаша. ЧIоагIа лоархIаме хеташ делаьбу цар хьалоаккхача мехкадьатта дикал лакхъяра болх а. Цу гIулакха лаьрхIа мехкадьатта хIа-ш ца хийтача тара позировочни установки [illegible] яь, цул совнаьостала сихоасташа дIачуухийт найдане активни вещество, из цIенду мехкадьатта.

Мехкадьатта доаккхача операторашa В. И. Боевa, В. К. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] установкашка хьалхьай душевой, шиъ культбудка, хIаьта мехкадьатта доаккхача бригадашкарча мийтта культбудкаша ремонт яь.

П. КУДЕЛЯ,
«Грознефть» объединене пхьоалгIа отделa экономически инженер.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ИРАК. 10 шу хьалха Советски Союзе Иракски Республикан юкъе цхьана экономически техническа гӀуллакхаш лелорна хьакъехьара соглашени кутлаш хадар йина.

Цу юкъа СССР новкъостах а ден Ираке болх бе йолаллийтай яшкаботкин шина завод, консерван завод, хӀинца тегна йаллина трикотажни фабрикан а юкъе деана. йоло дукха а хьалхь а хьакхо болх бе йолаллийтаре кийчъеш я мехин зеттара хьалара город Самаррера антибиотикийн фармацевтически препаратийн завод.

СУРТА ТӀА: антибиотикийн завода жьан деке тӀеххьара кийчон балхаш деш лете из болх бе йолаллийтара.

А. Матюшина сурт.
ТАСС фотохроника.

ДУНЕ ЦХЬАН КӀИРАГӀА

ДОЬЦАЕННАЧА ЛАТИЙСАЙ

Парижски Авеню Клебер [illegible] юкъера конференцин хула [illegible] дийнахь пленарни заседанешна тула Вьетнамах лаьцна совещани ечa дакъа лоцаш йола йиъ делегаци. [illegible] хьакъехь цхьайолу [illegible] делегаци цхьабакъда, уж вовшашкахьа [illegible] лаецай, переговораш лоцаелча санна латийсай.

Парижски совещание кертера декхар, хооаш ма дарра, [illegible] «Юманите» хьакъехь газето геттара [illegible] Къилбехьен Вьетнаме бекъонца доьлаш дола хӀамаш юхатаделла, деш машара наьхъеца къоастадар ловаш дег [illegible] болааш хула. [illegible] сайгонски администраци [illegible]. ДРВ-ен Къилбехьен Вьетнам мукъалахара Къаман фронтан делегацеша цкъа санна дуккхаза а белгалдаьккхад, США Къилбехьен Вьетнаме латтача тӀеман тӀа санна, [illegible] Парижерча [illegible] декхар хьалхаоцна а цуза позицера къуьса [illegible], демократеца машаре бахара йола Къилбехьен Вьетнамерча [illegible] хьакъехь цар ца тугаш хилар.

Геттара дика хьаьттахьа да, Къилбехьен Вьетнама территоре тӀа 600 эзарнел тӀех США-н агрессора гӀоллерца цар сотошникийн эскар мел латтача, [illegible] гарантированни [illegible] йолалга. Шоай бӀу арабеккха йолалга ваьча, иштте, США-с хӀинца тӀаре кампани хьоальй шоай хьахен кортамукъеле бахьан долаш Къилбехьен Вьетнама патриотически цхьаж хӀаязарча тӀема операцей хьакъехьа.

Къаман кортамукъален фронтa тӀатувсаш кхераш а долаш аьнча цу гӀаре [illegible] ду. Вашингтонера цхьалда тӀеоарам хьалхагӀа а санна тӀема эскалаци [illegible] хилара. [illegible] американски [illegible] тӀа-тӀа [illegible] къилбехьенвьетнамски патриотамта духьалара карательни операцеш, дукьагӀа чуетт болбаш Къилбехьен Вьетнама районашта, дӀахо а самолеташ [illegible] бала ДРВ территоре тӀа ух, демилитаризованни зона [illegible] хьарча дакъа йоккхий топаш чуетт хӀаш а. Цхьабакъда, Къилбехьен Вьетнаме хӀанале а США [illegible] «[illegible] позиции» къуьса уж гӀертарах цхьакха хӀана хургдац.

ДРВ-ен Къилбехьен Вьетнама НФО-н делегацеша хьалда предложенеш тел Женевски соглашенеш [illegible] машара наькъаца къоастадаран вьетнамски халкъа кертера къаман бокъонаш бакъонь тӀаацара хьалаш отталаран.

«Тхо, — аьлар ДРВ делегацеша керте латтача Суан Тхюи 13 марта Париже хиначa заседане, — цӀеначa дег уйлашцей цӀенахашта лаьрхӀа хӀамаш долаш дакъхад ухазе. ВӀашагӀкхийтача Штатий хӀамаарча кулгалхоша а иштта шоай уйлашкеа шоай гӀуллакхашкен реализм хьакъехьа сацагахьа санна вьетнамски проблема белгала машара хьакъаца Вьетнама халкъа къаман бокъоний сий дара лерда тӀа къоастада цар бездаш бале, нагахьа санна ший кхех нийса къоастайтара вьетнамски халкъа торе яла уж кийча бале, шоай тӀема наваш даим асаикхоахаш латтачa хан машара хьакъехьа шира хабараш дуццарах лотташ дола бахьанаш дита доагӀа цар. Агресси соцае, беррига американски бӀун шоай сателлитий бӀун Къилбехьен Вьетнамера арабаккха а Къилбехьен Вьетнаме бахачa наха кхьча мехкашкахьара цхьанне тайпара юкъегӀортилга доацаш шоай гӀуллакхаш шоаша къоастадайта торе яла а еза цар».

Шеко яц, нагахьа санна ДРВ-ен НФО-н наькъаша санна нийса конструктивни предложенеш американски делегаце хьаллоаце, деррига мехкий, цу дакъе США-на шоашта чутьарча халкъаца геттара чӀоагӀа сатувсаш бола машар Вьетнаме, юхера а, оттартхилар.

БОМБА «АТОМНИ КЪАЙЛЕ»

Укх денношка Лондоне чакхъьанний Англе, ФРГ, Голландех лакхерча гӀуллакхаш тӀерча вовшашта тоадаь уран даккхара дакъехьа ду [illegible] цхьана гӀуллакхаш лелаккхара доцаш [illegible] переговораш. Барт вӀашагӀкхийбаьнаб атомни проблемаш лелача «къаман промышленни лабораторех духкагӀа тайда оцара» хьакъехьа а хоаш ма дарра атомни бомба хьаерга деддаш дола тоадаь уран газове центрофута новкъостала хьадy заводаш Голландех. Англеи хьалъяра хьакъехьа а. Цхьабакъда, кердача предприятенга административни кулгаду центр Малхбузен Германе хургӀолаш а. Июнь бетта цига хургъя кердача атомни консорциуме дакъа лоцарий аргӀанара совещани а.

Лондоне вӀашагӀкхетара итогаш еш, «Нойес Дойчланд» яхача газета геттара нийса хет, «цу тайпара ядерни герз тӀакхача гӀертача ший пенкъа гӀолла дӀахьахашахьа яхы цхьаькха цхьа гӀа а баьккхаб Бонне» аьнна. Ядерни герза тӀакхачарга бодача новкъа гӀолла баьккха боннски милитаристий из «керда гӀа» британски премьер Вильсон дукха хи йоацаш ФРГ столице махача хана аьча политически торгах хьахинар да дикка доккхача дакъе. Цу хана английски правительства хьакхайкадир во «европейски экономически сообщество» дӀачуэцара хьакъехьа Англе дӀадехараш Бонне хьал а лоацаргдолаш цуна цхьана лоладергдолача атомни гӀуллакхий керда этап дӀайолаe во кийча хилар.

Цхьанна а тайпара ала йиш йолаш дац, из торг бохьан долаш Англи мел яла а во лерхӀар кхоачашара гаргахкхай аьнна. Цхьабакъда, боннски политикан-м ба белгала кулгаш вӀашагӀхьекхаш йиш йолаш: английски правительства новкъостала Малхбузен Германи, нагахьа санна керттеръяр хиинаецe а, хьинаре доккъошхо хиенай ший чулоацамь дилача тӀема маӀан долаш йолча шеррача атомни проекта.

Белгалделлаш да, атомни бомбаш хьаеча дакъа лацара гаргахар духьа массe тайпарча къайлагӀарча наькъех пайда а эцаш, Бонно цу цхьан хана керд-керда «бахьанаш» «хьалаш» уттаду ядерни герз доаржа ца дара хьакъехьарча договора кулгаш яделга хьалда йоацача хана тӀехьадаккхар духьа.

Цу доллача хӀамаш сатем а боабу, сарцагӀа а беах машар беза леархӀаш мел барам. Европера кхерамзле чӀоагӀъяра тӀехьалаттарац. Машар безача массeха цахдеелийтаргдац дукха адамаш хӀелакхулаердолаш дина герз малхбузенгерманскии реваншистаи милитаристаш шоай бе долла гӀертар.

В. ХАРЬКОВ,
А. ТЮПАЕВ.
(ТАСС).

МЕНДЕЛЕЕВА ПЕРИОДИЧЕСКИ ЗАКОН

ХЬАДИЙЛЛА 100 ШУ ДИЗАРГА

[illegible] чуть [illegible] хоьнха тӀаьш да аьнна Ф. Энгельса сийлахь-боккхача [illegible] Дмитрий Иванович Менделеева хьадийнача, веществах болчу хӀамнаьрча хьахам совествение [illegible] хьал йола химически элементий периодически закон.

Д. И. Менделеев дуьхьалдаьккхина [illegible] тӀари [illegible] дерриге тоьлаш хьакхийнча [illegible] хьаьлото дукха соединени толаш йолча оргагӀача элементайта иштьарча орагача химически реакций законе барностий бахьана. [illegible] духхьанца хьахьоккхал элементаш дукхача тайпара хилар — дага доьхаш хьагуттьенна хӀамаш а йоацаш, ший свойстваша дилача периодически а йоаш, бӀарча наӀ йола система хилар. [illegible] хьайнйинача элементий свойстваш [illegible] юкъе цар атомни [illegible] кхаьхи тӀайна хилара закона дарда тӀа Д. И. Менделеева хьалий йоаш мел йола химически элементаш бӀарча наӀ а хь дӀамагӀетом йола элементий система.

[illegible]

атомий сийлахь-доккха закон Менделеева тӀех хьакхьаийбе хьалоцаре белгаль [illegible] ВАЙ истоне чура аша. Цуа тевоена дир вещества хьалгьаьшара [illegible] карагӀаьатна сийлахьдоккха дола дӀакхоча бӀаь шера адамашна карагӀаьлишрам.

Периодически законо гӀалгу за [illegible] белгалбир керда элементаш лахарть бода [illegible]. Вина хьехаш йола лер хилар цунах атомо лотташ тадкара, атоми юкъе чукхачара, цун [illegible] карабарзабара дакъе. Из хиннадецаре адамий гене цун хьагучабаг бацар — керда искусственни элементаш хьахургьяцар.

Менделеева периодически закон — геохимикен геологен тешамен тохкамах чакхьаьнцен компас а Даьттан планетай, седкъий, космически арен химии [illegible]. Химикий цхо бола герза [illegible] хьокхаль свойствам йоахкаш йола веществаш хьаяр дукха лоттабеча къовсане. Кхьа [illegible] менделеевски таблица тӀа дааса меттиг. Ядерни физикан радиохимин новкъостала синтезий дукхача элементашта, цу дакъе трансуранаш а.

Химии а кхьюотаэ физика а дукъе укх тӀеххьарча итт шера гучадаьннача доккхийча хӀамаша багьду [illegible] йодча хана периодически закон дохар кхоранбац, кхи а тӀакхийттен дегӀаведеш шера хааш Д. И. Менделеева дег [illegible] хилар. Периодически закон нийса доагӀаш хиннад атома тӀагӀоллачарча электронни порядока меттал, атомни ядро лоатьша а.

Кхоачалургбоацаш ба естествознание хьадалхара сийле эсий йоахка кхача доаца периодически закона цхьана гӀалгаьча сийлахь-доккхийча хӀамах хьакие чулацам.

ДУКХА ДЕЗА ГӀУЛАКХ

[illegible] болча хала дола бӀаргахьаш тетарa тӀерa зу [illegible] Маша. Массане [illegible]: «Дика хала [illegible] сог хургья».

Школе [illegible] Грозненски № 1 болча баракхьаш тетача фабрике ученицалла балла эттар из. Профессии дукхаезачa йойсиха карьераийр говзал. Кхозла цхьоалагӀа разряд лу цунна, тӀаккха — кхоалагӀа разряд.

Ха дукхагӀа ве йоал [illegible] Малкий говзал. Атта хилацар из. Масса дола гӀуллакхаш вӀашагӀекхдалапар,, ца хоаш а, ха дезаш а дукха дар. Цудуьха хьекар, зуйра ший новкъостаца — къахьичa мастераш болх шишта бу.

Яндургьац бохьлоато [illegible] хьамташ диналгӀа [illegible] КПСС ЦК-ан СССР Министрий Совете [illegible] шоай хула собрани. Дукха [illegible] тегара, [illegible] Цига [illegible] Машкае [illegible] болх бо а тӀаьта [illegible] тарлучох [illegible] а из шишта бойта а. [illegible] Маткае [illegible] бараш йоаш. Цо гӀулакх [illegible] болча хала [illegible] бордаш [illegible].

Укх [illegible] Машкае.

В. ИВАНОВ.

ИЗ БОЛЧА ПХЕШНЕНА ЮКЪЕ

«Локомотив» обществa Центральни Совета самбо кӀалтохадаха, дагаш хьалхара меттиг [illegible] Москве хиначa Ерргсовоше яхьанa дакъе лаьцар грозненски спорта мастерe Кушаль Феликса. Якъе шолагӀа меттиг а яьнна СССР-а сборнеша юкъадаха вай мехкаьо.

Керда спорта мастераш

Кхи а вах СССР спорта мастер тӀакхийттов Ноху-ГӀалгӀайчен спорта мастерий довала. Бе лоацеча бургала командиара ва уж дакхa а: кавадда хьоттах А. Бамьян, И. Есько, Афанасьев, И. Двоеглов, В. Войченков, В. Иванов.

БАСКЕТБОЛ

«Локомотив» спортивни зале Махачкалере бахьки баскетболистaш тӀийшар укх денošка грозненцаша. Дика лайнар цу яхьанна вай маӀача наьха команда. Счет 87:31 йолаш тотьаьнар из. Къоне спортсменаш а бор яхе дакъа лоцаш. Цига а вай команда котьаьнар. Счет 71:28.

Шакхе а команда Таганрога Ростовска хургйолa финальни яхьанна дакъа лоацаргда.

О. БАЗЫЛЕВИЧ.

Къахьегамхой духьа

Грозненски гӀишлоста ремонт ечa управлене коллективаш хьакъехьа бехктокхаме декхараш [illegible]. Нах чубахача цӀеношта, учреждений помещенешта капитальни ремонт ю управлене болхлоша.

ШаккхА а патчахьалкхий задане кхоачаш да еш йоаца укх коллективa. 1968 шера план 106,8 процент кхоачаяьнай. Капитальни ремонт ба дӀаенначa 107 объекте комисси хьежача 11 объектош тӀехдиека опенка елар, дика оцена елар 94 объектана, тоьнера ремонт ба 3 объект шера хилалтар, хӀаьта къахьегама совсарле 5,2 процент лаккхъенар.

Укх шера а хинта [illegible] гӀишлоен-ремонтни управлене болх [illegible]. Хьалхарча [illegible] бетта план 112,1 процент кхоачаяьнай, хӀаьта къахьегама совсарле 12,2 процент лаккхъеннай.

В. И. Ленин ваь бӀаь [illegible] цу духача [illegible] сийла доккхий социалистически декхараш тӀаийца къахьегама [illegible] укх коллектив. Март бетта план хала массехк ди хьалха кхоачашйе лорӀ управлене болхлоша.

А. [illegible]

Грозненски гӀишлоен - ремонтни управлене [illegible] производитель.

ЭСТОНСКИ МРАМОР

Доломит яха гӀишлошка ухийта дукхал материал йоахк хьаттагӀара Сарема яхача Эстонски гӀайрен тӀа. Цун производство дакни механизаци сига шерлутиш я.

ЦӀенойхьалхешкара оагӀув ботташ дӀайохийта тайп-тайпара сийрда бесаш дола бежха-дика материал — доломит советски гӀишлошъяреша геттара дика могаеш я. Доломита йьхкаш уттаеш дегад Эстоне керда хьалъеча дукхача эданей хьалхешкара оагӀош. ЦӀенойн оагӀош хозъяра пайда эц цунах Москверча, Ленинградерча, Ташкентерча, Ижевскерча гӀишлошъяраша а хӀаьта иштта Ульяновске В. И. Ленина мемориальни комплекс хьалъеча а. Доломита хозалох чӀоагӀалох, из нийсъеш атта хилара [illegible] меттаоттабу гӀаьнара хьалхалъергa дӀабода мах.

Укх шера дешь из нийсъеча хано хьакъестача гаргех дукхал хьее йолаеш а щIогӀа лелаю хӀаманаи сувенираш. Араяеца хӀамле а чӀоагӀъьий изделей тхьаь сийь образец, царна юкъе эзаш чудогӀаду вазаш, кӀерамаш чулоттадергаш, гӀаьлен юхкаш чутувсергаш, дукха кхьйола хӀамаш. Доломитах еча хӀамай образецаш геттара дика могаьй Эстоне бахьаш хиннача массехк итальянски фирмe ваьалаша. Эстоне дукхача скульпторашта шоай творчестве а пайда эц Саремски мраморах.

Виктор СОРК,
АПН корреспондент.

Герда Грозно хьакхаре меттиг [illegible] художественни гимнастика [illegible] хьанна спорта мастера [illegible] котьаьнар Шишкина Люда (56,06 балл).

СУРТА ТӀА: спорта мастер Шишкина Люда.

О. Сварчалова сурт.

АТЕИСТАШ КХЕБУ

«Дала а волаш сог ва дуьаш да!». Иштта яхаш да Гудермесски городской берий библиотеке дӀачувалхачa хьалтеха доалла плакат. Фуд из ди яхар, мехагӀа аудамаш ду цо ваха. Цу хаттарашта жоп луш я библиотека болхлошa кийчъяь альбом - выставка. ЛаьрхкӀа кийчъьача полка тӀа да тайп-тайпарча дешаех дола атеистически литература. Масала, «Иштта хьакхелла сага дааь», «Саги воснеса», «ШариӀата закенаш доацаш», «Бага дин», кхыдол.

Лакхерча классашкарча дешархошта лаьрхӀа атеистически темах йолa сайренаш лекхерча классашкарчарна лаьрхӀа утренникаш хул библиотеке. Хьинаре дакъа лоац уж а кхьйола а мероприятеш кийчъеча библиотека болхлоша, города школай дешархоша.

Р. АЛИЕВА.

ХАОТТАМ

Тахан республике гӀолла Грозне норлаш а болаш, доалаша болчаш а йоадаш ха хилa тарлу. Даьккъоелха цхьоацайболча меттигашка дукх доалларгда, малхбоалехьара гӀийла, гӀалкхьача болрага кхоачаш нух тьеккартбе. Фегара температура республике гӀолла 4—6, Грозне 6—8 градус йӀовхал йолаш хургья.

ДӀахорча шин дене шин буса хаоттам лоадаша хуацам болаш хургбац.

МЕТЕОСТАНЦИ.

Редактора меттел
А. А. МЯКИЕВ.

Ладувгӏа

РАДИО
18 март.

7.30 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.30 — Передачай программа. 7.35 — Москва. 8.15 — «Сердало» газета обзор. 8.25 — Хоамаш. 8.30 — Ашараш. 8.45 — «Партий ва бахлачуй трибуна» (гӀалгӀай меттала). 9.00 — Москва. 16.00 — Передачай программа. 16.05 — «Къона тӀехье» (гӀалгӀай меттала). 16.20 — «Партийни болхлачуй трибуна» (нохчий меттала). 16.30 — «Юрта актив» (гӀалгӀай меттала). 16.45 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала). 17.00 — «Ахматова Раисай стихех долча вале» передача (нохчий меттала). 17.30 — Ленински новкъа вола ва (эрсий меттала). 17.45 — Коммунистийн парте бовшарийн керда лотало (эрсий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.15 — Ашараш. 18.25 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.40 — Москва.

19 март.

7.30 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.30 — Передачай программа. 7.35 — Москва. 8.15 — «Ленинан некъ» газета обзор. 8.20 — Хоамаш. 8.30 — Ашараш. 8.45 — «Къона тӀехье» (эрсий меттала). 9.00 — Москва. 16.00 — Дуней халкъашта юкъерча тӀемах дола беседа (гӀалгӀай меттала). 16.15 — «Лаьтан наж» (гӀалгӀай меттала). 16.45 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала). 17.00 — Моттигерча авторий произведенеш. 17.30 — Халкъа контролерий балха юкъе кертера дар (эрсий меттала). 17.45 — «Вай индустриальни мохк» (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.15 — Ашараш. 18.25 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.40 — Москва.

Маьхашца цхаралаш ду говзанчаш

Укх тӀаьхьарча 15 шера еккхи цхаралаш хьокха, оцтадe кхахьийтаь дуьнен халкъашта юкъерча 40 выставкен ярмаркен — Париже, Миланe, Гаване, Лейпциге, Осло, Стокгольме, Карачe, Монреале. Дукхача выставкашка дипломашцен медалашцен белгалдаьккха уж, хӀаьжа баьккхана хехе чӀоагӀа могадеш ялаьа.

Областа тайп-тайпарча районашкаь дӀатаръячa кулгацаш дувзаш цхаралаш лечa художественни промыслай Елошки комбината 14 цехe болх беш я укх тӀеахьарча шин шера тайп-тайпарча гӀуллакхашта лаьрхӀача цхаралий эзар тайпа кийчдаь йола 3600 кхаагӀгорзаш.

Доккхача сийрдача цIогӀа массехк кхалсаг иягӀа ласт-листа маьхий чоалкетташ. БӀарг тӀа ца оттай масса мел цар кулгаш. Диткъигача кӀайчa таьа ажурни салфеткаш дувзаш ба кхалнах. Комбината ветеранаш ба уж, Царпа я Колчева Анна. Цунна тӀейдулл выставкашта, сувенираша лаьрхӀа бехктокхаме заказаш кхоачашбеж. Дика къьхьегарах Ленина сийна елаа. Шиъ воцаӀ цу хаьича дехаш цхаралаш дувзаш [illegible]. Цу [illegible] деннашка, иштта кхы дӀаховаш барзш цхарaш дувзаш хӀаллаб. ХӀаьта уж тайпа шоай воргхӀе даьн деле цхаралаш дувзаш хьабоагӀа кхалнах укхаза бӀаьш ба.

Шай наделаш японски городе Осаке хургйолча дуьнен халкъашта юкъерча выставке — «Экспо-70» хьийта кийчъеш я комбинат.

Иван КОВАЛКИН,
АПН корреспондент.

«ЛЕТУВА» ЯХА ТУРИСТСКИ ПОЕЗД

Цхьайтта маршруте гӀолла лела «Летува» яха туристски поезд чӀоагӀа дика могаеш я Литовски ССР-е. Дукха ха йоацаш Вильнюс — Ростов-на-Дону — Кисловодск — Баку — Ереван — Тбилиси — Іаьржача Форда йистерча курорташка — Москва — Вильнюс ехача маршрутагӀа цӀавеша республикера массехк бӀаь колхозхой совхоза белхлой. Литовски комсомольски газето беча хоамагӀа, литовски туристий кхы цхьаькха яхь группа ехай цу поездаца гередашка турпланашка: Киеве, Одессе, Севастополе, Москве. Март бетта Средни Азе гӀоргба. Мале мехен — Сибарегӏа ухаргба.

(АПН).

КОМИНТЕРНА ЮБИЛЕЙНА ХЕТАЮ

УЛАН - БАТОР. — МНР правительства Цӏен заседаней зале хилар Коминтерна 1 конгресс хьаеллара 50 шу дизара лаьрхӀа [illegible] — технически конференци. Конференци дӀайоладуш доклад къамаьл дир МНРП ЦК Политбюро членадаа волча кандидата, парте Центральни Комитета секретара Б. Лхамсурэна.

Конференцешка юкъе дакъа лаьцарашта лаьрхӀар МНРП ЦК-ерча парте истори Институт директора Б. Балдас, «Намын амьдрал» («Партийни валар») яхача журнала кертерча редактора Ц. Намсрайн хьча докладашка.

(ТАСС).

МОСКВА. К. Марксем Ф. Энгельсен Музее хьайилай III Коммунистически интернационал вӀашагӀделлача дийнахь денз 50 шу дизара хетаь выставка. Выставке хьокха оттадаь Коминтерна конгрессий документаш, тайп-тайпарча компартей материалаш, фотографеш, плакаташ, конгрессий делегатий бокъонца йола мандаташ, кхыйола материалаш.

СУРТА ТӀА: выставкага хьожаш бe чубахарам.

ТАСС фотохроника.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина урамe, 11 (3-гӀа этаж). Телефонаш: редактора—3-44-00; редактора зам.—3-30-11; бехктокхачa секретара—3-34-38; партийни вахаран, культуран, промышленностен отделий—3-42-30; юрта бахамон письмой отделий—3-42-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-00; зам. редактора—3-30-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-20.

«Грозненский рабочий» издательство типографи. Революци проспект, 7/84.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ05050. Заказ № 1240.